

Situació Catalunya

Maig 2002

- Entorn internacional: retorna l'optimisme?
- Economia espanyola: desacceleració basada en factors interns.
- Economia catalana: any de transició.
- El Feder a Catalunya 2000-2006: últim capítol?

Sumari

Entorn internacional: retorna l'optimisme?	3
Economia espanyola: desacceleració basada en factors interns	5
Economia catalana: any de transició	8
Enquesta BBVA sobre l'activitat econòmica a Catalunya. Primer trimestre de 2002.	18
Nova enquesta de població activa: Fotografia millorada	20
L'accessibilitat a l'habitatge a Catalunya	22
El Feder a Catalunya 2000-2006: últim capítol?	25

Equip de redacció

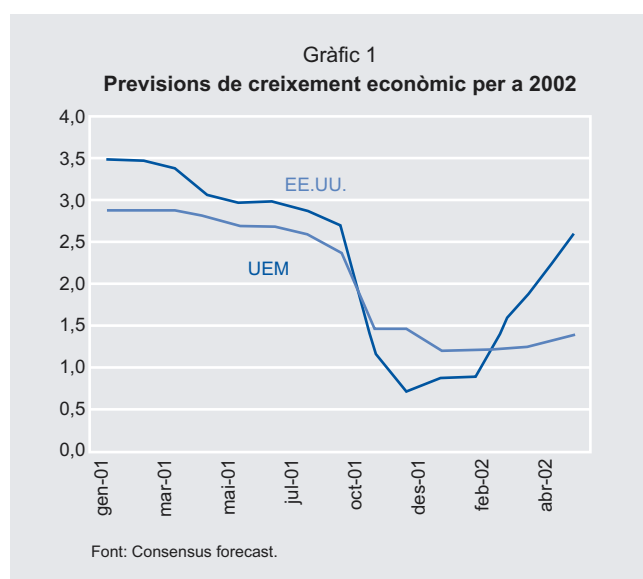
Director: Miguel Sebastián

Coordinador: Pep Ruiz Aguirre

Data de tancament: 24 d'abril de 2002.

Entorn internacional: retorna l'optimisme?

En els primers mesos de l'any 2002 s'ha observat una disminució de la incertesa en l'entorn internacional, especialment pel que fa referència al creixement de l'economia dels Estats Units, i de retruc, en l'evolució del comerç mundial. En el cas americà, el fet que el consum s'hagi mantingut més fort que en d'altres desacceleracions ha provocat una reducció dels inventaris que impulsa l'activitat a curt termini. La incògnita, per tant, no és ja l'existència d'una recuperació, que sembla evident, sinó quina serà la seva duració i intensitat. L'important augment de la productivitat sembla el principal factor perquè la recuperació es mantingui, el que ha permès fins i tot capgirar la direcció de les revisions sobre el ritme de creixement, i de forma significativa. Les expectatives empresarials han abandonat també la zona de mínims en la qual es movien a finals de 2001, reflectint que es podria haver produït ja un punt d'inflexió en l'evolució de l'activitat econòmica mundial. El consens d'analistes sobre la previsió de creixement per al 2002 ha experimentat una forta recuperació des de la previsió del 0,7% de mitjana de novembre de 2001 fins al 2,6% que es preveu al mes d'abril de 2002, recuperant tot el descens que s'havia produït arrel dels aconteixements de l'11 de setembre, ja que la previsió prèvia a aquests fou del 2,7% (veure gràfic). Tanmateix, no tots els factors negatius que podien incidir en l'evolució de l'economia americana s'han corregit, el que fa pensar que encara és difícil una forta recuperació. De fet, encara hi ha el risc de que el dèficit exterior i el consum privat experimentin un ajust, mentre que les previsions de beneficis empresarials pel 2002 es revisen a la baixa, i la inversió no mostra encara símptomes de recuperació.

A la resta de l'escenari internacional, no tots els punts foscos s'han aclarit. Encara que la desacceleració s'ha caracteritzat per una elevada sincronia, hi ha economies en les que els factors interns poden limitar la recuperació, reduint la correlació entre el seu cicle econòmic i el de l'activitat mundial. Així, mentre que els països del sud-est asiàtic són els primers beneficiats per la recuperació de la demanda de béns tecnològics, Europa podria beneficiar-se de la recuperació del comerç mundial, sobretot amb l'euro depreciat, però es mantenen els dubtes sobre el comportament de la demanda interna. Japó té una situació més complicada, ja que la crisi està forçant l'adopció de mesures urgents, com la compra d'actius per part del sector públic i augments de liquiditat. I pel que fa a Amèrica Llatina, un cop vist que no hi ha contagi, ni real ni financer, de la crisi argentina a la resta de l'àrea, el risc ara es troba en l'evolució de la inversió directa estrangera.

Dos factors de risc s'han afegit recentment, encara que amb probabilitat baixa. D'una banda, l'augment de preu del petroli, que en els primers mesos de l'any supera les expectatives, impulsat per l'optimisme sobre el creixement, el major grau d'acord entre els productors i la tensió bèl·lica a Orient Mitjà. I de l'altra, la recent imposició d'aranzels a les importacions d'acer als Estats Units, que podria indicar una involució en el procés globalitzador dels últims anys.

Nou cicle alcista en tipus d'interès

La disminució de la incertesa en els últims mesos i el creixent optimisme sobre l'activitat econòmica americana han permès disminuir l'aversion al risc dels inversors, facilitant el retorn als mercats de borsa i als bons corporatius, després de la fase de volatilitat provocada pel

Quadre 1 Previsions de creixement econòmic				
Taxes interanuals	2000	2001	2002	2003
OCDE	3,9	1,1	1,4	2,6
EEUU	4,1	1,2	2,0	3,2
UEM	3,4	1,5	1,3	2,3
R. Unit	2,9	2,4	2,3	2,8
Japó	2,2	-0,4	-0,8	1,0
Països en desenvolupament	5,4	4,1	4,5	5,2
Amèrica Llatina	4,2	0,4	0,4	4,1
Països en transició	6,3	4,9	3,9	4,2
MÓN	4,7	2,4	2,7	3,7

Font: FMI i BBVA.

"cas Enron". Com a resultat, ha augmentat la rendibilitat del deute públic d'Estats Units en tots els terminis, i les expectatives assenyalen ja la fi del to relaxat actual de la política monetària, amb tipus d'interès nominals en mínims dels últims quaranta anys.

Sembla indubtable que la política monetària girarà cap a un to més neutral, donat el context de major creixement econòmic, però la discussió es trasllada a quan i en quant augmentaran els tipus. En un context d'expectatives de baixa inflació, és previsible que la Reserva Federal esperi a veure consolidada la recuperació de l'activitat econòmica, durant el segon semestre de 2002, abans de començar a apujar els tipus d'interès. Així, podrien créixer en un punt fins a finals d'any, per a situar-se en el 4% a mitjans de 2003, quan l'economia assoleixi el seu creixement potencial.

Encara que a Europa també es detecta una recuperació de la rendibilitat, no s'ha produït una recuperació de les previsions sobre l'activitat. Contràriament, ha empitjorat la situació fiscal, que torna a mostrar un lleuger dèficit en el conjunt de la UE, i les dades d'inflació de principis del 2002 són superiors a les previstes, pressionades per factors transitoris com l'augment del preu dels aliments frescos, però també per l'augment del preu del petroli i l'arrodoniment de preus que s'ha produït amb el canvi físic a l'euro. Per tercer any consecutiu, durant el 2002 el Banc Central Europeu incomplirà el seu objectiu d'inflació, i tot

sembla apuntar que la situació es repetirà l'any 2003.

El context fa que les condicions monetàries a Europa es puguin considerar relaxades, i per tant, es pot donar per acabat el cicle de baixada de tipus, que tornarien a pujar durant l'any. Però la debilitat de la demanda interna europea i la incertesa política per les eleccions a França, Portugal i Alemanya poden endarrerir els augments fins a finals d'any, i limitar-los a 25 pb.. A mitjans de l'any que ve s'igualarien els tipus europeus i americans, encara que a llarg termini els tipus americans haurien de ser superiors als europeus, per la millor perspectiva econòmica.

L'euro es mantindrà estable

El tipus de canvi actual de l'euro sembla tenir en compte diferents factors que impedeixen la seva apreciació. El creixement i els tipus a llarg termini seran més alts a Estats Units, el que facilitarà que es mantinguin els fluxos cap a aquella economia, i el diferencial d'inflació introdueix pressions a la baixa a l'euro. Així, és previsible que no es produeixin grans variacions en el tipus de canvi, amb algunes pressions a la baixa a mesura que es consolidi la recuperació americana. El ien, per la seva banda, continuarà sotmès a les pressions que es deriven de la debilitat econòmica i les dificultats del sector financer japonès, que obliguen al Banc de Japó a fortes injeccions de diner per a evitar el col·lapse del sistema.

Quadre 2
Previsions d'inflació

Taxa interanual	2000	2001	2002	2003
OCDE	2,5	2,3	1,6	2,0
EEUU	3,4	2,8	1,6	2,5
UEM	2,3	2,6	2,2	2,4
RU	2,1	2,2	2,3	2,5
Japó	-0,7	-0,7	-0,9	-0,3
Països en desenvolupament	5,4	5,7	5,6	4,7
Amèrica Llatina	6,8	6,6	9,9	6,1
Països en transició	22,0	18,1	10,7	10,1
MÓN	4,2	4,0	3,1	3,0

Font: FMI i BBVA.

Quadre 3
Previsions de tipus d'interès i tipus de canvi

	juny-02	des-02	juny-03
Tipus d'interès oficials			
EEUU	1,75	2,75	4,00
UEM	3,25	3,50	4,00
Tipus d'interès a 10 anys			
EEUU	5,2	5,4	5,5
Alemanya	5,1	5,1	5,2
Tipus de canvi			
Dòlar-euro	0,88	0,86	0,86
Ien-dòlar	140	135	135t

Font: BBVA.

Economia espanyola: desacceleració basada en factors interns

L'economia espanyola s'ha desaccelerat de forma important els últims dos anys, des del 4,5% de creixement del primer trimestre de 2000 fins al 2,4% del quart trimestre de 2001. El paral·lelisme de la desacceleració espanyola amb la de l'entorn internacional, i particularment de la UEM, ha permès continuar amb el procés de convergència real i fins i tot augmentar el diferencial de creixement en els últims dos anys, tant amb Estats Units com amb la UEM, des de 0 i 0,7 punts respectivament al 2000 fins a 1,6 i 1,3 punts al 2001.

La desacceleració de l'entorn internacional pot contribuir a accentuar l'alentiment de l'economia espanyola, i el retràs en la transmissió dels xocs externs farà que el deteriorament del context internacional de finals de 2001 es reflecteixi en l'activitat espanyola en els primers mesos del 2002. Però aquesta coincidència amaga que la desacceleració espanyola ve provocada, bàsicament, per factors propis, com els impulsos transitoris, tant d'oferta com de demanda, que han facilitat que des del 1997 fins al 2000 el creixement fos clarament superior al potencial, estimat en el 2,6%. L'impuls sobre la confiança dels agents com a conseqüència de l'entrada a la UEM, la disminució dels tipus d'interès reals en 4 punts entre 1995 i 1999 o la depreciació del tipus de canvi en un 30% des de 1995, que permeté guanyar competitivitat a nivell internacional fins el 2000, tot i el diferencial d'inflació amb Europa, són situacions irrepetibles. La pèrdua de competitivitat, finalment, s'ha vist l'any 2001 i tornarà a produir-se durant el 2002, ja que la depreciació de l'euro no serà suficient per a compensar l'impacte negatiu del diferencial d'inflació.

Per la banda de l'oferta, s'ha produït un augment de costos que atura l'activitat, i que ve generat per tres factors: i) els preus energètics; ii) el cost real d'ús del capital; i iii) els costos laborals.

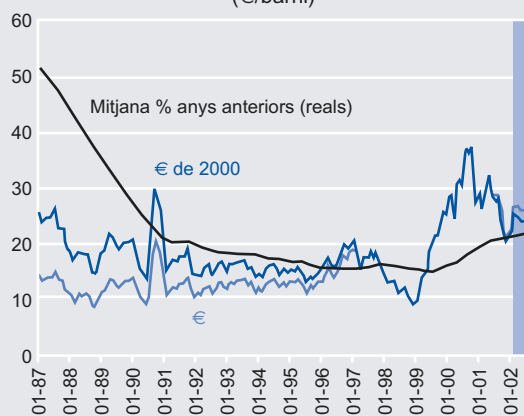
Després de l'espectacular augment de 1999 i 2000 (veure gràfic adjunt), el preu del petroli es reduí de forma rellevant a finals de 2001, fins als 24,6\$ del mes de desembre. En els mesos de gener i febrer de 2002, però, la caiguda s'ha aturat, tornant a l'alça durant el mes de març fins a 25,4\$/barril, amb el que es manté en termes reals en nivells molt superiors a la mitjana dels últims quinze anys. L'entorn, amb una recuperació ràpida dels Estats Units, la tensió a l'Orient Mitjà i el major grau d'acord al si de l'OPEP, dificulta que aquesta tendència es pugui capgirar.

El cost real d'ús del capital, que s'havia reduït en 2,7 punts entre 1996 i 2000, es va incrementar en l'any 2001 i continuarà aquesta tendència durant el 2002. Donat que encara es situen en nivells molt baixos, similars als de 1998, els costos de capital no suposaran un fre a la inversió a mig termini, però tampoc es repetirà l'impuls d'anys anteriors.

Pel que fa als costos laborals reals, el factor determinant de l'última expansió per la seva contenció, continuaran moderats (+0,85 el 2001 i previsió de +0,7% pel 2002), però s'ha produït un canvi rellevant. Si abans la moderació es produïa per una baixa agressivitat salarial, és a dir, exigències salarials moderades en termes nominals, ara la contenció es produeix perquè les dades d'inflació són molt superiors a les previsions.

A tots aquests factors, cal afegir "l'efecte euro", que ha empès el consum privat i la inversió residencial avançant compres, especialment des de finals del 2000, i que es tornarà negatiu durant l'any 2002. A canvi, la desacceleració del consum privat aturarà la caiguda de la taxa d'estalvi de les famílies, que podria augmentar lleugerament des dels mínims històrics de l'any 2000. La inversió en béns d'equipament es continuarà reduint durant l'any, afectada per l'empitjorament de les expectatives empresarials, l'augment de costos d'explotació i l'augment de costos de finançament, més afectats per l'impacte de l'elevat endeutament que no per la moderada pujada de tipus d'interès. Finalment, la construcció, que ha estat el factor més dinàmic dels últims anys, es veurà suportada només per l'obra civil. En conjunt, per tant, la demanda interna continuarà el seu alentiment al 2002, fins a l'1,6%.

Gràfic 1
Evolució del preu del cru
(€/barril)

Font: Font BBVA.

L'entorn internacional ajudarà la demanda externa... a finals d'any

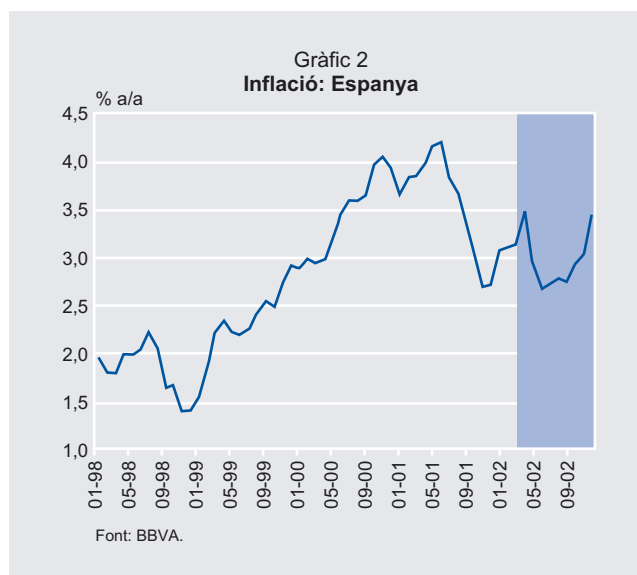
La millora esperada de l'entorn internacional en la segona meitat de l'any, que afavorirà el canvi de tendència en les expectatives de consumidors i empresaris, permetrà millorar lleugerament el ritme d'activitat a finals de 2002. Tot i així, l'impacte serà dèbil, ja que el comerç mundial només es recuperarà fins al 2%, la taxa més baixa des de principis dels vuitanta si no es considera l'any 2001 (1%).

En conjunt, per tant, la recuperació de l'economia espanyola serà moderada i tindrà lloc a finals d'any, el que farà que l'ocupació es continuï desaccelerant, des del 2,4% de 2001 fins al 0,9% en l'any 2002. Donat que aquesta taxa és insuficient per a compensar el creixement de l'1,5% de la població activa, és previsible que la taxa d'atur (en termes d'EPA¹) augmenti mig punt, fins al 13,5%.

Inflació: millora pels components residuals

En els tres primers mesos de 2002, la inflació ha mostrat una acceleració fins al 3,1%, quatre dècimes per sobre de la xifra de tancament del mes de desembre de 2001. L'augment s'ha degut, principalment, a l'increment dels impostos indirectes (nou impost especial de carburants, augment de l'IVA del gas butà i dels peatges...) i a l'aug-

ment dels preus regulats (on destaca l'increment de preu dels transports públics). Però també s'ha de considerar la possibilitat que s'hagi produït un fenomen d'arrodoniment de preus des de xifres còmodes d'ús en pessetes, és a dir, les acabades en 0 i 5, fins a xifres còmodes en euros, encara que aquest és un efecte no quantificable, donat que l'INE no pregunta el perquè dels canvis en els preus i, per tant, no es pot discriminar quines pujades estan vinculades a aquest motiu. Tanmateix, aquest efecte no té perquè suposar un augment de la inflació si els agents no l'incorporen a les expectatives de creixement dels preus, però sí que podria haver suposat un esglaió en el nivell de 2002, que significaria una inflació més elevada aquest any. Un cop superats aquests efectes, la inflació podria

1 Sense considerar els canvis metodològics (veure requadre).

Quadre 1
Demanda: economia espanyola

Cicle-tendència creixement interanual	2001				2002				2000	2001	2002
	1tr	2tr	3tr	4tr	1tr	2tr	3tr	4tr			
Consum de les llars (1)	2,9	2,8	2,6	2,6	2,2	1,8	1,7	1,7	4,0	2,6	1,8
Consum AA.PP.	3,1	3,0	3,1	3,4	3,2	3,2	3,2	3,2	4,0	3,1	3,2
FBCF	3,5	2,7	2,0	1,7	0,3	-0,6	-0,6	0,0	5,7	2,5	-0,2
Béns d'equipament i altres	0,7	-1,0	-2,1	-2,4	-3,7	-4,0	-3,2	-1,5	5,1	-1,2	-3,1
Construcció	6,0	5,9	5,6	5,3	3,7	2,1	1,5	1,2	6,2	5,7	2,2
Variació d'existències (*)	0,0	0,1	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,1	0,0
Demanda nacional (*)	3,2	3,0	2,8	2,7	2,0	1,5	1,4	1,6	4,2	2,8	1,6
Exportacions	6,8	4,0	1,8	1,3	0,8	0,7	0,8	1,5	9,6	3,4	1,0
Importacions	6,4	4,1	2,2	2,1	1,1	0,8	0,6	1,1	9,8	3,7	1,9
Saldo exterior (*)	0,0	-0,1	-0,2	-0,3	-0,1	0,0	0,0	0,1	-0,2	-0,1	0,0
PIB pm	3,2	2,9	2,6	2,4	1,9	1,5	1,5	1,7	4,1	2,8	1,7

(*) Aportació al creixement del PIB; (1) Inclou les ISFLSH
Font: INE i previsions BBVA.

reduir-se temporalment, a mitjans de 2002, cap a valors propers al 2,5%, però les tensions inflacionistes que afecten als serveis, als productes energètics i als aliments superaran el bon comportament dels productes manufacturats no energètics, fent que la inflació pugui tornar a incrementar-se a finals de l'any 2002 fins a xifres superiors al 3,5%.

El millor comportament de la inflació durant 2002 (3,0% versus 3,6% de mitjana en l'any 2001) permetrà reduir el diferencial amb la UEM des dels 1,1 punts de 2001 fins a 0,8 punts, el més reduït des de l'any 1997. Però es manté com un problema doble, ja que afecta tant els productes comerciats com els no comerciats, deteriorant la competitivitat de l'economia espanyola envers el conjunt de la UEM.

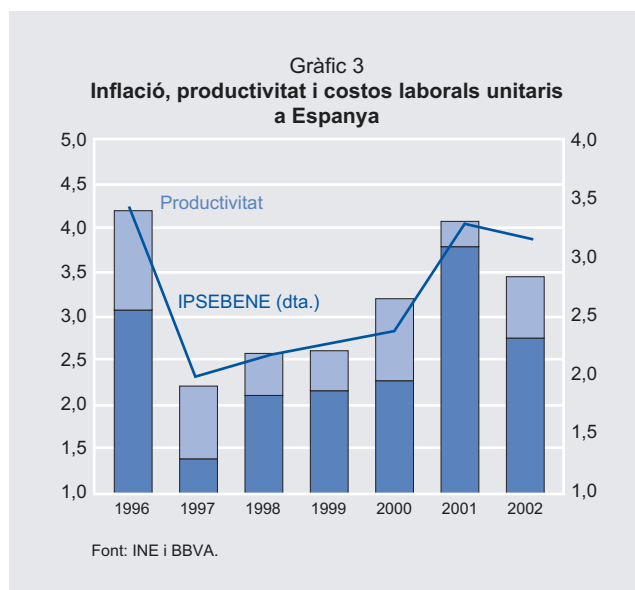
Costos laborals: retorna la moderació?

Les primeres dades de l'any 2002 referents a la negociació col·lectiva mostren una moderació de quasi bé un punt percentual dels salaris negociats. L'augment pactat en els convenis que s'han registrat en els tres primers mesos de l'any és del 2,7%, 0,8 punts per sota de l'augment negociat en l'any 2001, i afecta a 3,7 milions de treballadors, el 45% dels que tenien conveni en l'any 2001. Aquestes xifres semblen indicar que la rebaixa de l'increment pactat és deguda a la firma de l'Acord Interconfederal per a la Negociació Col·lectiva de l'any 2002, firmat entre els agents socials el mes de desembre, on es marcava el 2% com a sostre superable a canvi de guanys de productivitat.

La variable amb incidència més directa sobre el comportament de la inflació és el Cost Laboral per Unitat de Producte (CLU), que d'acord amb les xifres de la Comptabilitat Nacional, augmentà en un 4% l'any 2001,

1,6 punts percentuals per sobre del creixement del 2000. La recuperació de la productivitat aparent del factor treball en el segon semestre del 2001 va permetre que els CLU no s'acceleressin més, tot i que la remuneració per assalariat continuà augmentant fins a finals d'any. Però l'acceleració dels CLU també s'ha produït en termes reals, si es descompten les sorpreses en la inflació respecte a la inflació esperada, fins al punt que l'increment d'aquesta variable en el període 2000-2001 ha triplicat el que es va produir en el període 1995-1999.

Des d'aquest punt de partida, la moderació mostrada en els acords salarials esdevé una bona notícia, un primer pas per a desaccelerar la remuneració per assalariat en l'any 2002, fet que facilitaria la contenció de la inflació respecte la mitjana de l'any 2001. Que la sensibilitat dels agents socials a l'objectiu "ocupació" sigui més rellevant que a l'objectiu "salaris" hauria de facilitar aconseguir la reducció de la inflació.

Economia catalana: any de transició

Perspectiva: es toca fons al segon trimestre

L'escenari internacional i nacional dificulten una sortida vigorosa de l'economia catalana de l'actual procés de desacceleració. La pèrdua de competitivitat que s'ha produït durant el 2001 i que continuarà l'any 2002, com a conseqüència del diferencial d'inflació i de la menor depreciació del tipus de canvi respecte a anys anteriors dificultarà que la recuperació del sector exterior, que altres vegades ha estat el motor de sortida, sigui forta. Aquest aspecte es veu reforçat per la manca de dinamisme que està mostrant el comerç mundial, que augmentarà només un 2%, i la lenta recuperació de les economies europees. Pel costat de la demanda interna, l'efecte euro, els alts preus de l'habitatge, que ja no es veuen compensats per reduccions addicionals dels tipus d'interès, i la desacceleració del mercat laboral, que afectarà al creixement de la renda disponible, contribuiran a desaccelerar tant el consum com la construcció residencial, mentre que la inversió en béns d'equipament podria començar a recuperar-se un cop passat l'estiu, ja que per ara, no s'observa la necessària recuperació de les expectatives empresarials. També es detecten encara senyals d'un excés d'inventaris, que frenaran inicialment la recuperació. Així, a part de la suau recuperació del sector exterior, el manteniment de l'activitat es recolzarà en l'obra pública, tant en el que es refereix a grans infraestructures com a obres menors, amb l'avi-

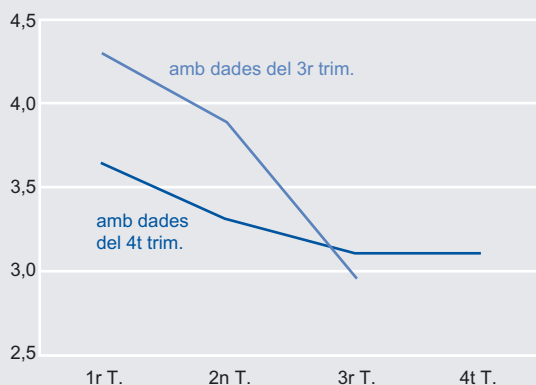
mentesa d'un nou any electoral. L'any, per tant, es podria tancar iniciant la recuperació, amb taxes de creixement intertrimestral per sobre del 0,5%, similars a les de l'any 2001. Pel que fa al turisme, l'efecte refugi juga a favor de Catalunya en el que fa a la campanya del 2002, compensant l'impacte negatiu de l'11 de setembre i del conflicte bèl·lic d'Orient Mitjà, amb més impacte a zones com les Illes Balears.

Revisió de les dades de creixement de 2001: s'accelera la construcció, aguanta el consum...

D'acord amb les dades publicades per l'Idescat, en el quart trimestre de 2001 l'economia catalana creixé a un ritme del 2,2% interanual, el que suposa una desacceleració de dues dècimes respecte al creixement assolit en el trimestre anterior. Des de l'últim trimestre de l'any anterior, la desacceleració de l'economia catalana és d'un punt percentual.

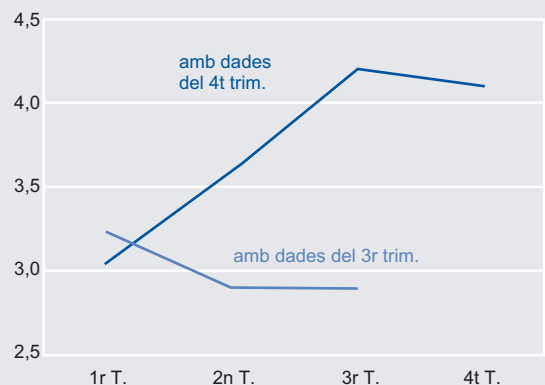
La revisió de dades que han comportat les publicacions de la comptabilitat trimestral per part de l'Idescat en el tercer i quart trimestres implica canvis importants en l'evolució de l'economia catalana respecte a la fotografia anteriorment coneguda. El canvi més rellevant respecte a la situació presentada en el tercer trimestre és que ja no s'observa la desacceleració de la demanda interna, ans al contrari, aquesta s'accelerà en una dècima en el tercer trimestre, i ha mantingut el ritme en el quart trimestre. Aquesta situació s'explica per l'evolució del consum de les llars i de la formació bruta de capital en construcció. El consum privat evolucionà de forma menys dinàmica però també molt més suau, ja que

Gràfic 1
Creixement del consum privat l'any 2001

Font: IDESCAT.

Gràfic 2
Creixement de la F.B.C. en construcció l'any 2001

Font: IDESCAT.

només es va desaccelerar en quatre dècimes entre el primer i tercer trimestres (1 punt segons les dades publicades en el 3r trimestre) però partint d'un creixement en el primer trimestre inferior en mig punt. Pel que fa a la construcció, per comptes d'haver experimentat una suau desacceleració (del 3,2% al 2,9%), mostra un perfil clarament alcista, amb una acceleració d'1,2 punts (del 3,0 al 4,2%) en els tres primers trimestres de l'any. La contrapartida a aquesta acceleració de la demanda interna esdevé pel costat del sector exterior, que mostra un creixement negatiu de les exportacions en el quart trimestre de 2001 (-0,3%, 14 punts per sota del creixement en el primer trimestre). Això explica que l'aportació del sector exterior hagi passat de sumar 0,5 punts al creixement del PIB a restar dues dècimes. La imatge que ofereixen les dades remarca, per tant, la tesi de l'existència d'un efecte euro, que hauria permès un manteniment del consum en els últims trimestres de 2001, i possiblement també en el primer de 2002, i que hauria afectat positivament a la construcció residencial. El creixement de la formació bruta de capital en construcció, addicionalment, s'ha vist afectat positivament per la important licitació d'obra pública, que continuarà durant el 2002.

... i cau la inversió en béns d'equipament

La inversió en béns d'equipament, al seu torn, s'ha revisat palatinament cap a xifres més negatives, i en el con-

junt de l'any 2001 en resulta un creixement negatiu del -1,3%, 3,5 punts per sota del creixement de l'any 2000. Encara que la nova estimació mostra la caiguda màxima d'aquest component en el tercer trimestre de 2001, el comportament dels indicadors d'inversió en el quart trimestre de 2001 i el primer de 2002 (IPI, clima industrial, enquesta BBVA), mostren que la xifra referent al quart trimestre podria experimentar una lleugera revisió a la baixa.

Pel costat de l'oferta, la revisió més important s'ha produït en la construcció, que mostra un perfil d'acceleració encara més acusat que en el cas de la demanda, i en l'agricultura, que ha passat d'una caiguda de -4,1 punts en el tercer trimestre amb les dades anteriors a fer-ho, en el mateix període, en un -9,4%.

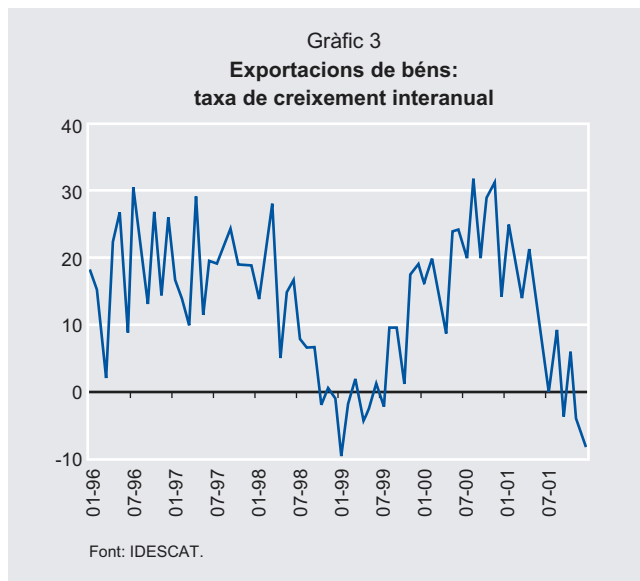
Activitat: afectats per la desacceleració internacional...

Durant el quart trimestre del 2001, tot i la disminució en dues dècimes del creixement respecte al del tercer trimestre, es mantingué encara un creixement econòmic elevat, del 2,2%, permetent tancar el conjunt de l'any amb un creixement del 2,5% de mitjana. En el quart trimestre del 2001 ha continuat augmentant l'aportació negativa al creixement del saldo amb l'estranger, fins a superar la compensació que suposava l'aportació de la resta d'Espanya. Les exportacions a l'estranger han experimentat una desacceleració de 3,7 punts percen-

Quadre 2
Demanda: creixement en taxes interanuals

Dades cicle-tendència	2001				2002				Dades anuals			
	1tr T	2tr T	3tr T	4tr T	1tr T	2tr T	3tr T	4tr T	1999	2000(p)	2001(e)	2002(e)
Consum	2,9	2,7	2,6	2,6	2,5	2,2	2,1	2,1	4,4	3,7	2,7	2,2
Consum de les llars	2,9	2,6	2,5	2,5	2,4	2,0	1,9	1,9	4,4	3,7	2,6	2,0
Consum públic	3,0	3,2	3,3	3,2	3,2	3,0	3,0	3,0	4,0	3,6	3,1	3,0
Formació Bruta de capital (1)	1,2	1,6	2,0	2,0	-1,1	-1,3	-0,5	0,1	8,4	2,5	1,7	-0,7
Béns d'equipament	-0,8	-1,5	-1,7	-1,3	-2,0	-1,5	0,5	2,0	5,2	2,1	-1,3	-0,3
Construcció	3,0	3,6	4,2	4,1	3,5	3,0	2,8	2,5	10,7	4,8	3,7	2,9
Demanda interna(*)	2,3	2,3	2,4	2,4	1,5	1,2	1,3	1,5	5,2	3,3	2,3	1,4
Exportacions	13,7	8,9	3,4	-0,3	-2,0	-0,5	1,0	2,0	5,6	13,0	6,2	0,1
Importacions	9,0	7,4	5,3	2,5	2,0	1,5	2,0	4,0	11,8	9,7	6,0	2,4
Saldo amb l'estranger (*)	1,1	0,0	-1,1	-1,4	-1,8	-1,0	-0,6	-1,1	-2,9	0,5	-0,3	-1,1
Saldo amb la resta d'Espanya (*)	-0,7	0,2	1,1	1,2	2,1	1,3	0,9	1,3	1,9	-0,1	0,4	1,3
PIB	2,8	2,5	2,4	2,2	1,8	1,5	1,6	1,7	4,2	3,7	2,5	1,6

(1) Inclou variació d'existències
(*) Aportació al creixement del PIB
(p) Provisional
(e) Estimació
Font: Idescat i BBVA.

tuals en el trimestre, fins a assolir el $-0,3\%$, el mínim des de 1996. Una evolució que s'ha vist condicionada per dos factors: d'una banda, la pèrdua de dinamisme de les economies europees, principal mercat exportador de l'economia catalana, i de l'altra la pèrdua de competitivitat de l'economia catalana, que per quart any consecutiu ha vist com el tipus de canvi efectiu real mesurat amb preus de consum es continuava apreciànt, i per tant, mostrava un deteriorament de la competitivitat de l'economia catalana. Encara que els empitjoraments, interpretats any a any, són petits (un $0,6\%$ al 2001, que es repetirà al 2002), l'acumulació de pèrdues és un factor de risc. Cal tenir en compte que, mentre que en el cas de l'economia espanyola les pèrdues de competitivitat del 2001 i 2002 encara no neutralitzaran totalment els guanys de 1999 i 2000, en el cas de l'economia catalana s'ha produït de forma continuada, i a finals d'aquest any s'haurà acumulat ja un $3,0\%$ respecte a 1997. En línia amb aquesta interpretació, l'indicador d'exportacions de l'Enquesta BBVA mostra que la desacceleració d'aquesta variable s'ha mantingut en el primer trimestre de l'any 2002.

El sector productiu de béns comercials, però, no s'ha vist tan afectat com indicarien les exportacions a l'estranger, pel diferent comportament de la demanda espanyola. El consum a Espanya i Catalunya en l'últim trimestre de l'any i els dos primers mesos de 2002 sembla haver evolucionat més positivament del que hagués resultat si no s'hagués produït l'efecte euro, el que ha permès un bon comportament de les exportacions cap a la resta d'Espanya, que permeten explicar perquè, globalment, l'aportació del sector exterior en l'últim trimestre és negativa només en dues dècimes. L'efecte euro, que també afectarà la seva demanda interna, farà que a mida que avanci el 2002 la demanda interna de l'economia espanyola es debiliti, afectant les exportacions a aquest mercat.

Les importacions, per la seva banda, han continuat la seva desacceleració, fins a un $2,5\%$ en el quart trimestre, però a un ritme més suau que el de les exportacions, recolzades per la resistència a la baixa del consum de les llars. Així ho mostra, de fet, l'evolució de les xifres ofertes pel Departament de Duanes, segons les quals durant el quart trimestre de 2001 les importacions catalanes de béns de consum decreixeren menys que la resta dels béns importats ($-1,7\%$ i $-4,2\%$, respectivament). La previsió però, és que aquesta situació es doni la volta durant l'any 2002, a mida que comenci a notar-se l'esgotament de l'efecte euro i es recuperi la inversió.

... i per l'evolució del comportament intern, on cau la inversió i es reforça la construcció

Pel que fa a la demanda interna, durant el quart trimestre de 2001 ha mantingut el seu creixement en el $2,5\%$ (i $2,4\%$ d'aportació al creixement) tot i que amb canvis importants en la seva composició.

La inversió en béns d'equipament es mantingué en taxes de creixement negatiu a l'entorn del $-1,5\%$ per

Quadre 2
Tipus de canvi efectiu real: Taxa de variació interanual

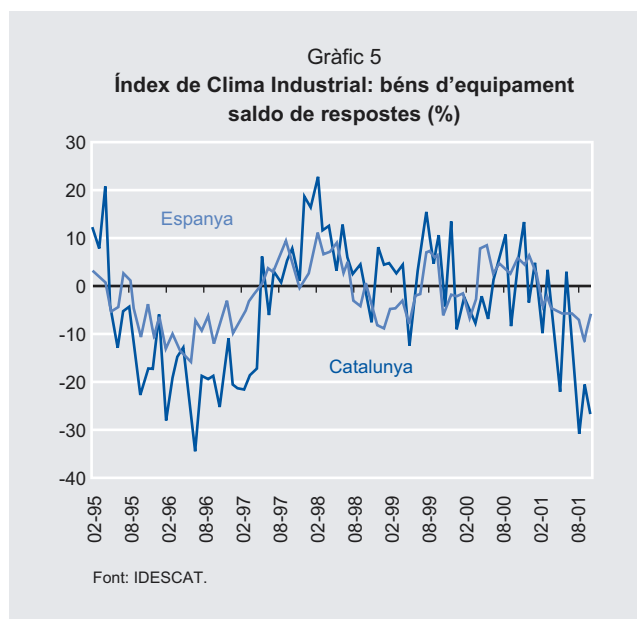
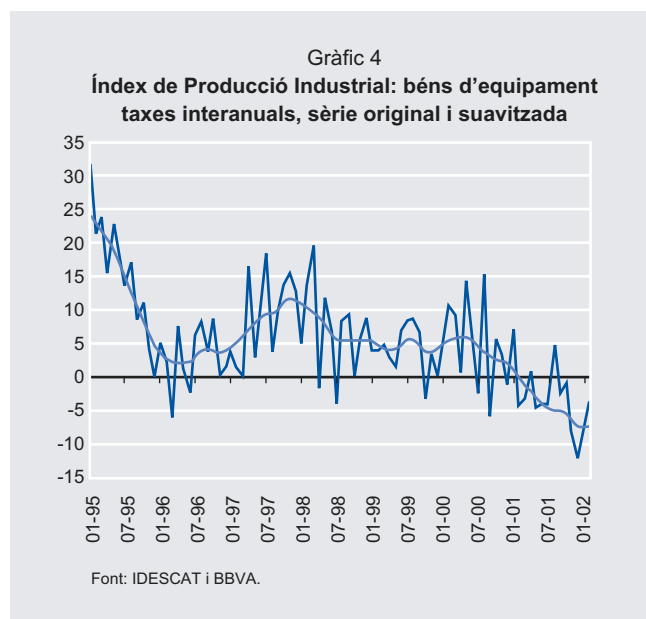
	Cat./món	Cat-Esp	Esp-Uem	Uem-Món	Esp-Món	\$/€
1998	0,4	0,2	0,2	2,5	1,2	1,12
1999	0,8	0,7	1,1	-6,1	-1,5	1,07
2000	0,6	0,7	1,2	-9,7	-3,1	0,92
2001	0,6	0,1	0,7	2,7	1,8	0,90
2002	0,6	0,1	0,8	1,3	1,3	0,87

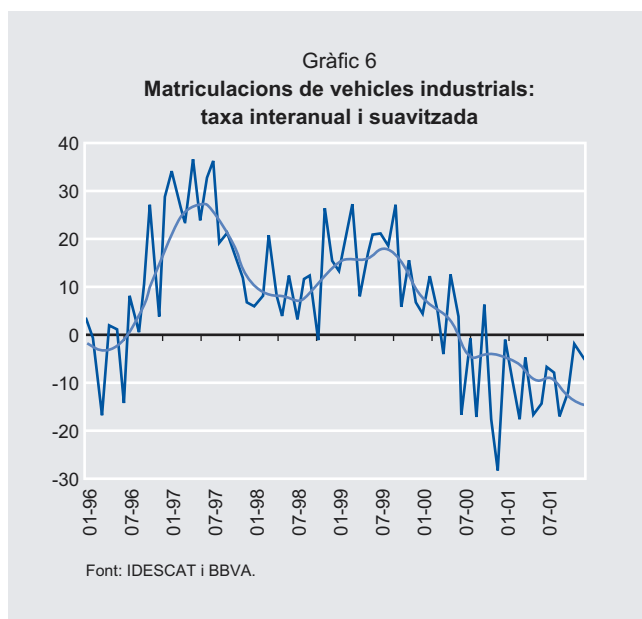
Font: BBVA.

tercer trimestre consecutiu. Tanmateix, els indicadors d'aquesta variable mostren un empitjorament en l'últim trimestre de l'any que no s'ha vist corroborat en el quadre macroeconòmic, el que fa pensar en una possible revisió a la baixa, en properes publicacions, del comportament de la inversió durant el quart trimestre de 2001. Així succeeix amb l'evolució de les importacions de béns d'equipament (varen caure un 4,2% en l'últim trimestre de 2001), l'evolució de la matriculació de vehicles industrials, que ha mantingut una tendència decreixent, a diferència de la recuperació en els últims mesos del conjunt de les matriculacions (els turismes afecten al consum), o la pròpia Enquesta BBVA sobre l'activitat econòmica. Pel que respecta a la informació sobre l'evolució en els primers mesos de 2002, els diferents indicadors continuen assenyalant la desacceleració d'aquesta variable. D'una banda, la cartera de comandes de l'enquesta de clima industrial de l'Idescat, el saldo de la qual es situava al febrer del 2002 per quart mes consecutiu per sota de -30, fet que no es produïa des del primer trimestre de 1996, l'índex de clima industrial pel que fa a béns d'equipament, que ha assolit els mínims des de 1996 i al febrer encara no semblava iniciar una recuperació, o l'enquesta BBVA, que en el primer trimestre de 2002 continua marcant una forta desacceleració (un cop eliminada l'estacionalitat). L'evolució de l'índex de clima industrial reflexa clarament un comportament diferencial de l'economia catalana respecte a la resta d'Espanya en l'últim trimestre de 2001 i el primer de 2002, amb la inversió evolucionant de forma clarament més negativa, el que contribueix també a incidir en un pitjor comportament d'aquest component en el quart trimestre i també en el primer del 2002.

És previsible que aquesta variable continui en valors negatius, no només durant el primer trimestre de 2002 sinó també durant el segon, per a començar a recuperar-se a partir del tercer trimestre, si les expectatives es recuperen. El menor creixement de les economies europees farà també que la inversió estrangera, com ha succeït durant l'any 2001, continui la seva desacceleració fins que no es consolidi la recuperació de les economies francesa i alemanya. Tanmateix, el pes dels factors interns de les economies catalana i espanyola, on continuarà la desacceleració del consum, farà que la recuperació de la inversió sigui suau.

En el quart trimestre de 2001, la formació bruta de capital fix en construcció tornà a mostrar un fort creixement (4,1%), només una dècima per sota del del trimestre anterior i més d'un punt per sobre de com va començar l'any. La inversió en immobles residencials ha mostrat una recuperació en els últims trimestres de l'any 2001, si s'utilitza com a indicador el nombre d'hipoteques sobre finques urbanes. No obstant, els alts preus i l'evolució del mercat de treball fan pensar que aquest subsector pot començar a desaccelerar-se, després de quatre anys de creixement rècord i en una situació de manca de sòl. Pel que fa als preus de l'habitatge, han continuat amb un creixement molt elevat (15,6% de mitjana en l'any 2001), però en l'últim trimestre de l'any han començat a mostrar un canvi en la tendència, cap a una suau desacceleració que podria continuar durant l'any 2002. Tot plegat, el comportament del sector residencial podria estar indicant, a més a més del desplaçament de població de grans ciutats cap a la corona metropolitana, una certa acceleració motivada per l'"efecte euro", que pot reduir el seu creixement en els

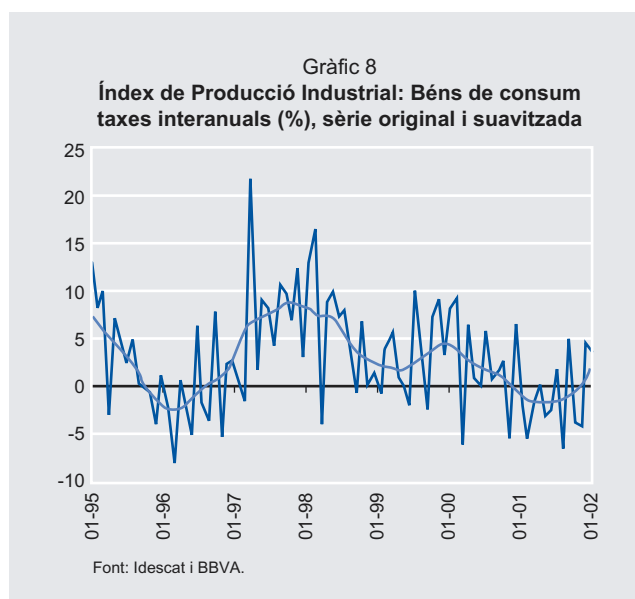
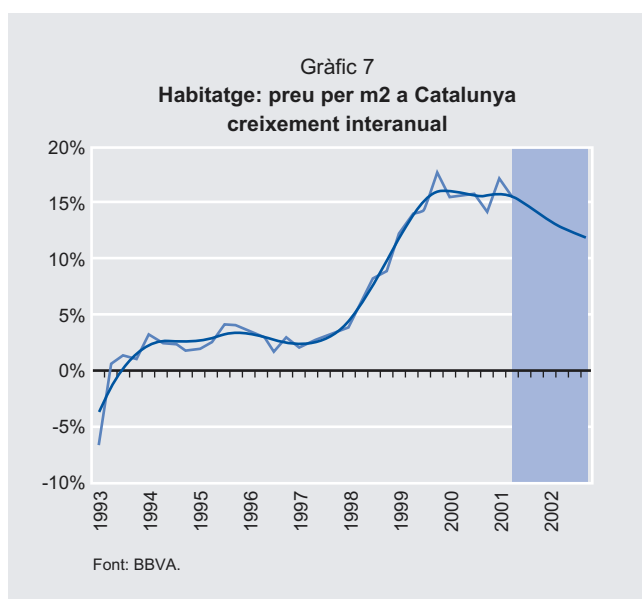

propers anys. Addicionalment a l'evolució dels preus, el menor dinamisme del mercat de treball i la desacceleració de la demanda turística, com a resultat del menor creixement de les economies europees, són factors que recolzen una disminució de la quantitat demandada d'habitatges, que podria acabar l'any amb taxes de creixement negatives. El relleu en aquest sector l'ha assolit l'activitat en obra civil, una situació que continuarà en els propers mesos i que, si pren força el Pla director d'Infraestructures 2001-2010, podria afectar positivament l'activitat d'aquest sector en els propers anys. En els últims mesos s'han licitat ja obres d'infraestructura civil de grans dimensions, entre els que cal destacar el tren d'alta velocitat (AVE Barcelona-Madrid) i l'amplia-

ció de l'aeroport de Barcelona, dues obres que continuaran tirant del sector durant el conjunt de l'any. S'esperen, a més a més, actuacions importants en la xarxa de carreteres, com les millores en les comunicacions d'Olot, i actuacions a nivell municipal, que contribuirien al dinamisme d'aquest sector. Així, l'obra civil contribuirà decisivament a l'activitat en el sector de la construcció, que podria acabar l'any amb un creixement del 2,5%.

El consum es debilita

En l'últim trimestre del 2001, el consum mostrà un dinamisme relativament elevat, amb una taxa del 2,6%, lligat tant a l'evolució del consum privat (2,5%) com públic (3,2%). En l'evolució del consum privat s'han conjugat una sèrie de factors que han permès un creixement relativament excepcional si es tenen en consideració la resta de factors que afecten l'economia catalana. La bona temporada d'hivern ha afavorit el turisme als Pirineus ja des del mes de desembre, i els aconteixements de l'11 de setembre semblen haver afavorit un cert efecte refugi del turisme europeu que ha millorat les estances a Catalunya, combinat amb un menor creixement de les sortides a l'estranger. L'excepcionalitat que representa la desaparició de la pesseta sembla haver esperonat addicionalment el consum, afectat per l'efecte euro. Una situació però, que podria capgirar-se en els inicis de 2002, tant per l'efecte de l'avançament de les vendes com pel menor creixement de la renda disponible que es derivarà d'un mercat laboral menys dinàmic, a més de la recuperació del tipus d'interès. En el primer trimestre de 2002, la finalització de l'efecte euro ha per-

mès que, en els dos primers mesos, les rebaixes mostresin un comportament força positiu, mentre que en el mes de març l'impacte de la Setmana Santa ha tornat a afavorir el turisme, el que fa preveure que el creixement del consum de les llars es mantingui en el 2,4%, per a desaccelerar-se posteriorment fins al 2,0% en el segon trimestre, un cop s'esgoti l'efecte euro.

Oferta: la indústria continua desaccelerant-se

Els tres últims trimestres de l'any 2001, i el principi de l'any 2002, s'han vist marcats, pel que fa a l'agricultura, pel mal temps, i en la ramaderia, per les malalties de la Pesta Porcina Comú i, en menor grau, la pesta bovina, de la que recentment s'ha detectat algun nou cas a la comarca de l'Osona. En l'agricultura, en el quart trimestre els temporals varen tenir un impacte negatiu (vent i pluja al Maresme, gelades i nevades a l'interior), que s'ha vist agreujat, posteriorment, per la sequera que afecta tot Catalunya. En general, les collites han estat baixes, si bé en algun cas s'han vist compensades pel pitjor comportament d'altres territoris, com el vi amb D.O. Penedès, afectat positivament per la menor producció de la D.O. Rioja. Un cas excepcional ha estat el de la collita d'oli d'oliva de Lleida, que s'ha vist molt afectada per les gelades que es varen produir al Nadal, i que repercutirà com a mínim en la producció d'aquest any, per la mort de les oliveres. Pel que fa a la ramaderia, continua, tot i que ja reduint-se el seu impacte, l'efecte de la PPC al porcí. L'impacte s'ha centrat sobretot a la comarca de l'Osona i, com a contrapartida, ha afavorit el consum de boví d'altres zones, però sense aconseguir compensar la davallada. A mida que es redueixin els efectes d'aquestes malalties, i si no tornen a aparèixer nous casos, és previsible una millor evolució de la

ramaderia, tot i que sense arribar a recuperar valors positius durant l'any 2002, per causa de les dificultats que pot generar la sequera.

En el quart trimestre de 2001, la indústria reduí el seu creixement en 0,9 punts percentuals més, fins a situar-se pràcticament en un estancament (+0,2%) aprofundint la desacceleració des del màxim del 4,7% assolit en el primer trimestre del 2000. En conjunt, el creixement de l'any 2001, de l'1,4%, ha resultat el menor des de 1993, i els principis del 2002 no mostren encara un canvi de tendència.

L'empitjorament de l'entorn internacional ha estat, en aquest cas, causa directa l'evolució del sector industrial. Les exportacions a l'estranger han continuat la seva desacceleració, i el comerç amb la resta d'Espanya no ha aconseguit compensar aquest efecte, tot i una aportació d'1,2 punts percentuals que ha afavorit l'activitat industrial, permetent recuperar parcialment els nivells d'activitat en el que fa a béns de consum. Tot i el rebot incipient en els últims mesos de la tendència de l'Índex de Producció Industrial de béns de consum, la desacceleració de la demanda interna espanyola i catalana fan preveure que aquest ritme no serà sostingut, i en els propers mesos podria tornar a assolir valors negatius. Un comportament menys positiu, en canvi, l'ha mostrat el subsector dels béns d'equipament, on la manca d'expectatives empresarials ha paralitzat els processos inversors. De fet, l'IPI de béns d'equipament va caure un 3% durant l'any 2001, i podria caure un 5% en l'any 2002, d'acord amb les estimacions de BBVA.

La disminució de la cartera de comandes, l'increment dels estocs i l'evolució de les exportacions que mostrava l'Enquesta sobre l'Activitat Econòmica de BBVA del quart trimestre de 2001 s'ha consolidat durant el primer trimes-

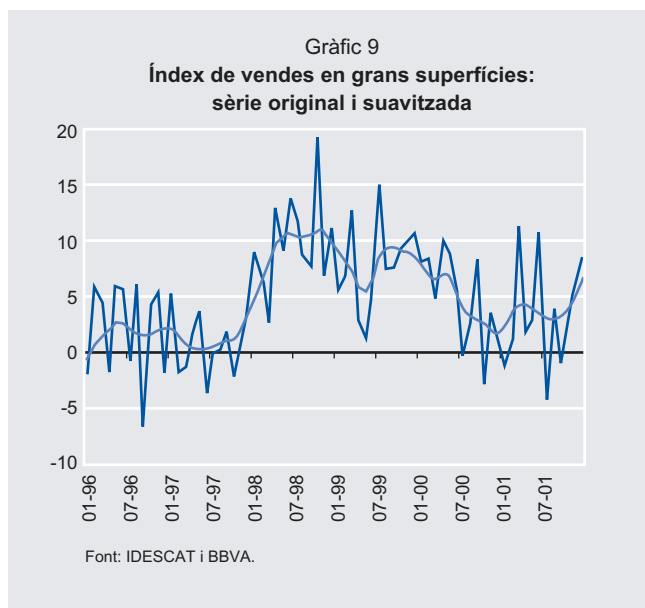
Quadre 4
Oferta: creixement en taxes interanuals

Dades cicle-tendència	2001				2002				Dades anuals			
	1tr T	2tr T	3tr T	4tr T	1tr T	2tr T	3tr T	4tr T	1999	2000(p)	2001(e)	2002(e)
Agricultura	-4,4	-8,1	-9,4	-8,0	-8,6	-4,1	-2,2	-0,8	-3,5	5,4	-7,5	-4,0
Indústria	2,5	1,9	1,1	0,2	-1,2	-1,0	-1,0	0,1	3,8	3,9	1,4	-0,8
Construcció	2,2	3,1	4,0	4,1	3,7	3,3	3,4	3,3	9,5	3,3	3,3	3,4
Serveis	3,3	3,2	3,3	3,5	3,5	2,9	2,8	2,4	3,5	3,7	3,3	2,9
Impostos nets s/productes	2,0	2,0	1,6	1,1	1,5	1,3	1,4	1,7	7,4	2,8	1,6	1,5
PIB	2,8	2,5	2,4	2,2	1,8	1,5	1,6	1,7	4,2	3,7	2,5	1,6

(p) Provisional

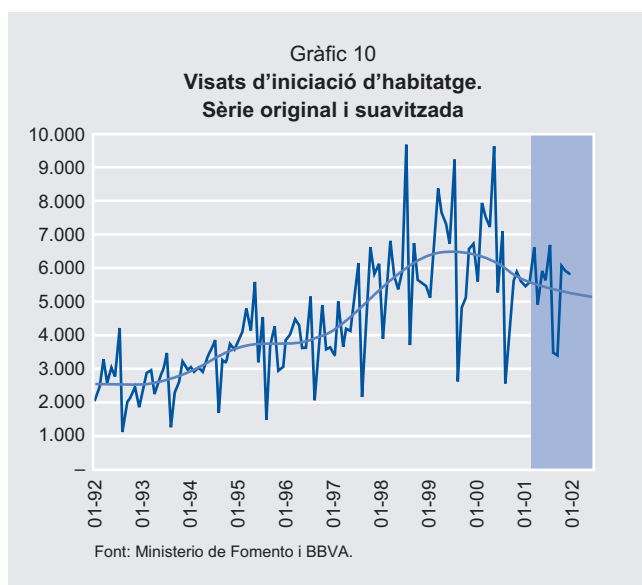
(e) Estimació

Font: Idescat i BBVA.

tre de 2002, fent poc previsible la recuperació de la iniciativa empresarial a curt termini. A més a més, l'escenari de baix creixement del comerç mundial (2% al 2002) i un tipus de canvi de l'euro que no corregirà l'efecte negatiu del diferencial d'inflació fan preveure que la recuperació del sector industrial podria retardar-se fins al quart trimestre de 2002, on tot i la taxa interanual de 0,1%, el ritme de creixement intertrimestral s'acceleraria ja fins al 0,8%. En conjunt, el creixement del VAB podria disminuir des de l'1,4% de 2001 fins al -0,8% al 2002. Els riscos en aquest apartat, però, són a l'alça, si la recuperació europea s'avancés i això arrossegés la indústria catalana.

El comportament de la construcció, en els últims mesos, ve marcat per la diferent evolució de l'obra civil i la resi-

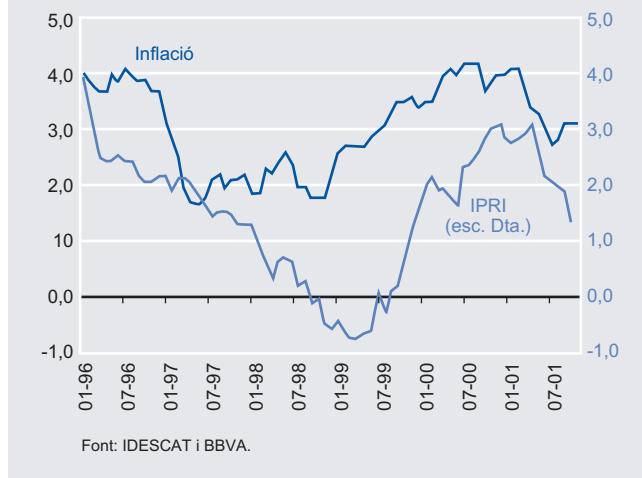

dencial, que esperem continuï en el conjunt de l'any 2002. L'edificació residencial s'ha desaccelerat ja en el que fa a inicis d'obra, una tònica que continuarà tant per problemes de demanda (alts preus, augment de tipus d'interès i menor creixement de la renda disponible) com d'oferta, on es manté l'escassetat de sòl. L'acabament de les promocions ja iniciades pot permetre que en el primer trimestre de 2002 continuï l'activitat en el sector, però la perspectiva és de desacceleració continuada que es podria allargar més enllà de finals d'any (veure requadre). La disminució de la demanda de segona residència, afectada pel baix creixement de les economies europees, farà que l'activitat es desacceleri més en les zones turístiques, mentre que la corona metropolitana és l'àrea on aquest impacte serà menor, per la continuació del flux de població des de la ciutat de Barcelona. De fet, però, tot i la desacceleració l'edificació residencial continuarà amb un volum d'iniciacions força elevat, que podria superar els 5.000 de mitjana mensual. L'altra cara de la moneda, en canvi, vindrà donada pel comportament de l'obra civil, ja que en els últims mesos de 2001 s'ha produït una important licitació, vinculada bàsicament a les obres del tren d'alta velocitat i a l'ampliació de l'aeroport i el port de Barcelona, que es traduirà en una major activitat durant l'any 2002. La coincidència, a més a més, amb un any preelectoral, farà que s'acceleri la concessió d'obres per part de les administracions autonòmica i locals, el que permetrà que, en el decurs de l'any, l'activitat en obra civil prengui el relleu de l'edificació residencial.

Els serveis són l'únic sector que ha mostrat, a finals d'any, una lleugera acceleració. Han estat dues dècimes, fins al 3,5%, que venen marcades per la forta recuperació a finals de l'any 2001 de les vendes minoristes. L'Índex de vendes de Grans superfícies (veure gràfic) publicat per l'Idescat, lligat sobretot al comportament dels béns no alimentaris, sembla indicar que, des d'aquesta perspectiva, l'efecte euro hauria impulsat l'activitat dels serveis. Previsiblement, l'evolució d'aquest índex s'ha mantingut força positiva durant els dos primers mesos de l'any 2002, atès que la campanya de rebaixes coincidia encara amb el període d'utilització de la pesseta. No obstant, aquest avançament de compres, que ha permès fins i tot una disminució dels inventaris (tot i que encara es mantenen elevats, d'acord amb les dades de l'Enquesta BBVA del primer trimestre de 2002), es traduirà en una menor activitat a partir del mes de març, que tornarà a recuperar la tendència a la desacceleració.

Respecte al turisme, en el primer trimestre de 2002, l'existència de l'euro ha actuat com un factor positiu per a l'atracció de turistes europeus, per la comparació de preus, així com per l'efecte refugi, que pot continuar durant l'any arrel del conflicte de l'Orient Mitjà. Les pri-

Gràfic 11
Inflació i IPRI de béns de consum

meres dades del primer trimestre de 2002, referents a ocupació, mostren inicialment un bon registre turístic respecte a l'any anterior, tot i que afavorit per l'avenç de la Setmana Santa. En el conjunt del primer semestre, però, l'avançament d'aquest període de vacances té efectes negatius per a l'afluència turística, i el benefici que suposa per a les comarques pirinenques no compensarà la menor afluència a les zones de platja. L'"any Gaudí", celebrat per la ciutat de Barcelona, pot actuar també com a factor positiu, i fer que, després de quatre anys de rècord de l'activitat turística, pugui continuar encara un molt lleuger creixement del turisme durant l'any 2002, tot i la desacceleració de les economies europees.

Per a la resta de l'any, la perspectiva de desacceleració de la demanda interna, i el fet que la recuperació europea no es produeixi fins a finals d'any fan preveure una lenta desacceleració dels serveis, que podrien acabar l'any creixent a un ritme del 2,7%, amb els serveis a les empreses afectats per l'atonía del sector industrial.

Preus i salaris: es mantindrà la contenció?

Després de la contenció d'1,3 punts de la inflació entre desembre de 2000 i de 2001, l'any passat va tancar amb un increment dels preus del 2,8%. No obstant, aquesta evolució amaga un comportament diferenciat depenent dels tipus de productes, el que mostra on són també els riscos d'augment de preus en la banda de l'oferta a l'economia catalana. Dos grups de productes varen experimentar una inflació negativa: les comunicacions, on els preus varen decreïxer un 2,4%, i els transports, que ho varen fer en un 2,9%. Si en el primer cas la variació s'ex-

plica pel procés de liberalització en què es troba immers el sector de les telecomunicacions, en el segon una part important de la baixada ve donada per l'evolució del preu del petroli, que començà l'any 2001 cotitzant a 25,6\$/barril en els mercats internacionals i l'acabà lleugerament per sota dels 19\$/b. De la resta de components, només l'habitatge (els serveis a l'habitatge) experimentarà un augment clarament inferior a la mitjana (1,2%), mentre que la medicina augmentà al 2,7%, només una dècima per sota de la inflació general. Entre la resta de components, destaquen els Aliments i begudes no alcohòliques, els preus dels quals augmentà en un 5,7% i Esbarjo i cultura i Hostaleria (4,6%, i 4,5%, respectivament). El Vestit i calçat, per la seva banda, augmentà en un 4,2%.

El nou IPC que s'aplica des del gener de 2002 implica, entre d'altres coses, un canvi de base, millores metodològiques, la consideració dels preus rebaixats i un canvi en la cistella de productes i en la seva ponderació, el que fa molt difícil preveure, partint del comportament en el passat, quina pot ser l'evolució de la inflació en aquest primers mesos de 2002. No obstant, les xifres acumulades fins al mes de març mostren que a banda de l'alça en els transports (4,0% en el que va d'any), vinculats a l'augment de preus administrats i impostos i a la recuperació del preu del petroli que incideix sobre els carburants, i de la forta disminució del Vestit i Calçat (-7,8% en el que va d'any) afectat per les rebaixes d'hivern que s'han allargat més que no en el 2001, continuen les pressions en el sector de l'Hostaleria i en els Altres béns i serveis. Així, en els tres primers mesos el nou IPC ha mostrat una xifra de creixement del 3,1%.

Tot i la disminució de la pressió de la demanda, la desacceleració que poden experimentar els aliments com a contrapunt a les crisis de les vaques boges i la Pesta Porcina Clàssica de 2001, i la contenció de preus de béns manufacturats de consum, nous impulsos sobre el preu del petroli i la tensió en els serveis, el grup menys sensible a les desacceleracions de la demanda, faran que la inflació pugui tancar l'any per sobre del 3,5%.

Aquesta xifra tornarà a ser, altra vegada, clarament superior a l'objectiu d'inflació que es marca el Banc Central Europeu, el que representa que, per quart any consecutiu, a Catalunya es produirà una sorpresa negativa amb la inflació. Deixant de banda l'impacte negatiu sobre la competitivitat per la via del diferencial d'inflació que es deriva d'una inflació més elevada que la dels competidors, ja comentat, una sorpresa negativa d'inflació afecta al poder adquisitiu dels salaris, i a la llarga, a la negociació salarial. Per observar-ne l'evolució, un concepte útil és analitzar l'"agressivitat salarial",

calculada com la diferència entre l'increment real de remuneracions dels treballadors i la sorpresa d'inflació, definint aquesta última com la diferència entre la inflació esperada pel al mes de desembre de l'any en curs i la inflació efectiva.

Com es pot observar, tant a Catalunya com a Espanya, el període entre 1995 i 1999 es caracteritzà per una baixa agressivitat salarial, que conjugada amb l'existència de sorpreses positives d'inflació (és a dir, la inflació resultant es situava per sota de la prevista), permeté un augment continuat de la remuneració real.

La sorpresa negativa d'inflació de l'any 1999, que provocà una caiguda de l'1% del salari real a Catalunya (mesurat d'acord amb els convenis) que es reflectí posteriorment en un augment de l'agressivitat salarial, tant en l'any 2000 com, sobretot, en el 2001. La sorpresa negativa d'inflació més que compensa l'agressivitat en l'any 2000, fent caure una altra vegada el salari real, però en l'any 2001, la conjunció de més agressivitat i una sorpresa menor permeté un increments del salari real de pràcticament 1 punt percentual.

La firma de l'Acord Interconfederal per la Negociació Col·lectiva de l'any 2002 sembla haver aturat l'escalada de l'agressivitat, si es considera l'augment pactat en els convenis firmats durant els tres primers mesos de 2002, el que sens dubte ha d'ésser considerat molt positivament. Però aquesta situació és difícil de mantenir sinó es conté la inflació, i s'eliminen les sorpreses negatives.

En la segona meitat dels anys noranta els guanys salarials reals s'aconseguien en un clima de baixa agressivitat, i per tant aquesta no retroalimentava la inflació, en el que es podria considerar un cercle virtuós. Dos anys

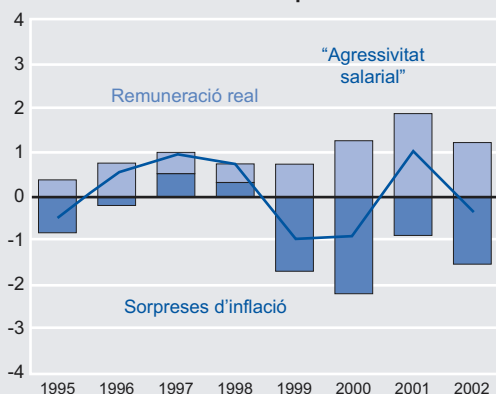
d'incompliment de l'objectiu d'inflació han portat a que durant l'any 2001 el plantejament dels agents socials en la negociació salarial fos diferent, i l'agressivitat va augmentar en un punt percentual. Donat que la previsió d'inflació per a 2002 torna a implicar una sorpresa negativa d'inflació, es podria reactivar l'agressivitat salarial, fent que el xoc nominal que representa la inflació es tradueixi en un xoc real, per la via de l'increment de costos laborals, el que reforça la necessitat d'actuacions estructurals en els mercats.

Mercat de treball: estancament

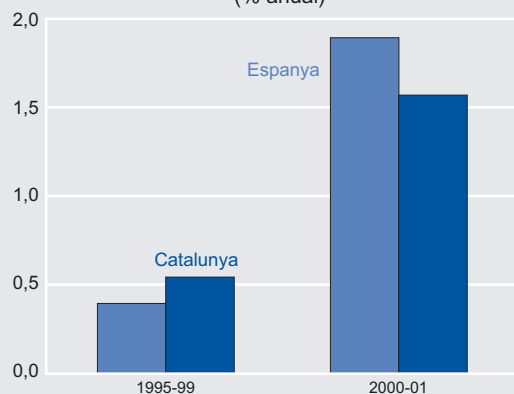
Des de la tornada de l'estiu de 2001, el mercat de treball de Catalunya mostra un canvi en la capacitat de creació de llocs de treball, independentment de que aquests es mesurin segons la xifra d'afiliats a la Seguretat Social (veure gràfic) o d'acord amb l'EPA. El creixement del afiliats, que s'havia situat en l'entorn del 5% de mitjana entre l'estiu de 2000 i el de 2001, s'ha reduït fins al 3% des del mes de setembre fins a les últimes xifres publicades (gener de 2002). El baix creixement econòmic del primer semestre de 2002 i la caiguda de la inversió en béns d'equipament fan preveure que aquest situació pot continuar en els propers mesos i fins i tot desacelerar-se, el que conduiria, finalment, a una destrucció de 10 mil llocs de treball en l'economia catalana en el conjunt de l'any.

L'atur registrat, per la seva banda, continua experimentant augments continuats des de febrer de 2001, i el nombre d'aturats es situa ja en 190.200 (març de 2002), 22.400 persones més que fa un any. Les mesures de Reforma de la Protecció als Desocupats que recentment

Gràfic 12 Remuneració real i sorpreses d'inflació

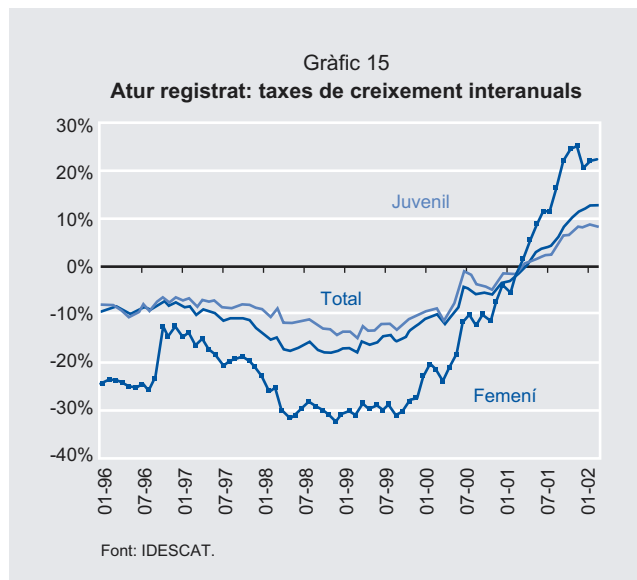
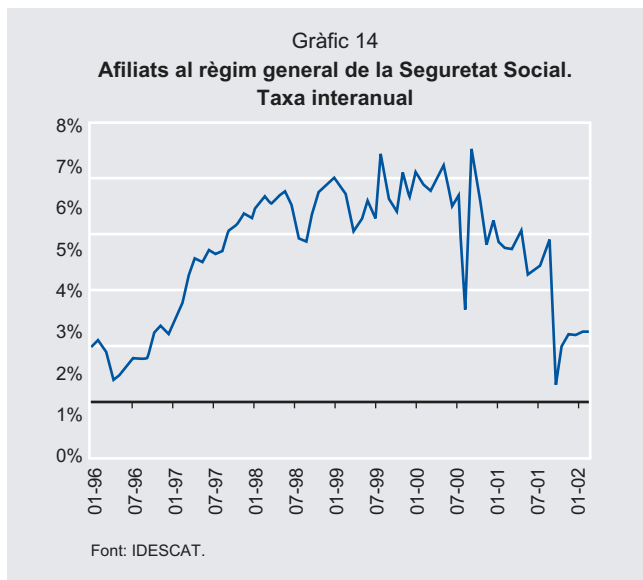
Gràfic 13 Agressivitat salarial (% anual)

Font: BBVA.

ha plantejat el govern espanyol, endurint les condicions per a ésser receptor de prestacions socials i empenyent a la contractació tant als treballadors com a les empreses (aquestes últimes via subvencions), poden tenir una incidència positiva en aquesta xifra, tot i l'impacte serà

superior en altres Comunitats Autònomes. En qualsevol cas, el termini necessari perquè s'aprovin les mesures i es posin en funcionament fa que, fins després de l'estiu, difícilment pugui canviar l'escenari d'acceleració de la taxa d'atur.

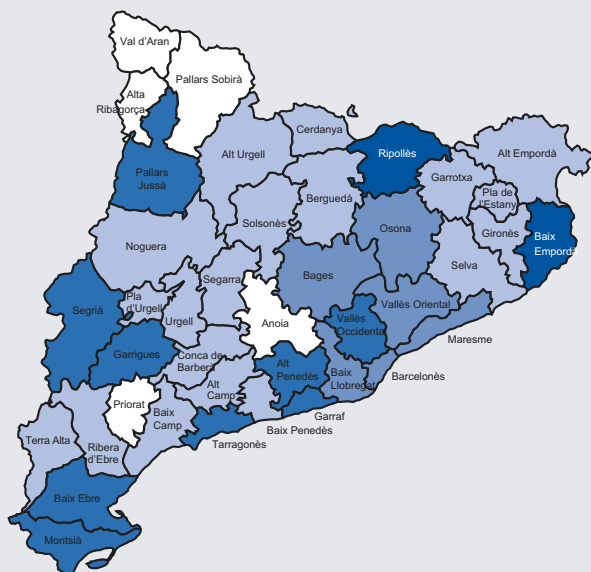
Enquesta BBVA sobre l'activitat econòmica a Catalunya. Primer trimestre de 2002.

Avanç provisional de dades

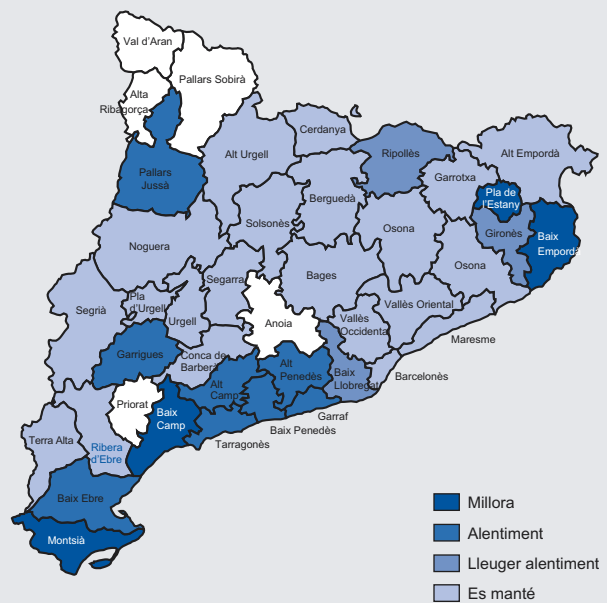
Quadre resum de l'activitat econòmica (% de respostes)						
	1r trimestre de 2002			4t trimestre de 2001		
	Augmenta	Estable	Baixa	Augmenta	Estable	Baixa
Producció industrial	7	73	21	3	72	25
Cartera de comandes	8	56	36	7	48	45
Nivell d'estocs	19	73	8	16	67	17
Inversió al sector primari	4	80	16	5	76	19
Inversió industrial	8	58	34	10	52	38
Inversió en serveis	14	65	21	11	69	19
Nova construcció	19	62	20	12	64	24
Ocupació industrial	3	78	19	6	72	22
Ocupació en construcció	12	73	15	10	73	18
Ocupació en serveis	7	77	16	8	68	24
Preus	34	64	2	21	75	4
Vendes	8	61	31	7	60	33
Exportacions	5	66	29	5	61	34
Activitat Econòmica	5	59	37	8	59	33
Perspectiva per al trimestre vinent	15	58	27	5	36	59

Font: BBVA.

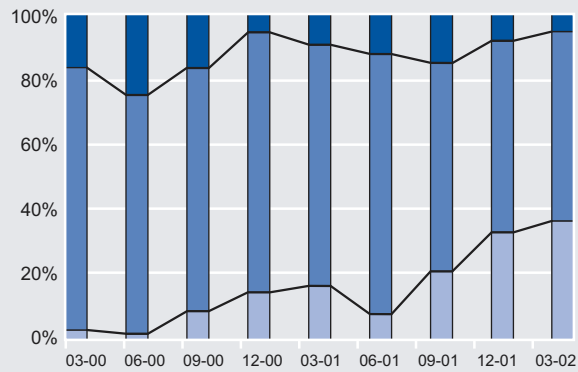
Activitat econòmica en el 1r trimestre de 2002

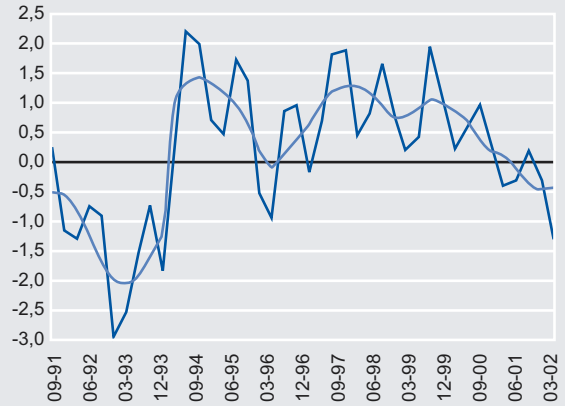
Perspectiva de l'activitat econòmica en el 2n trimestre de 2002

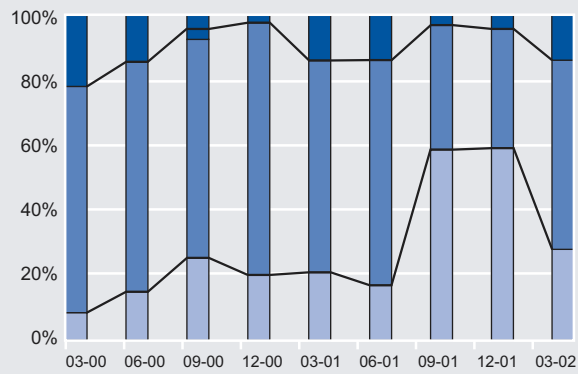
Activitat econòmica

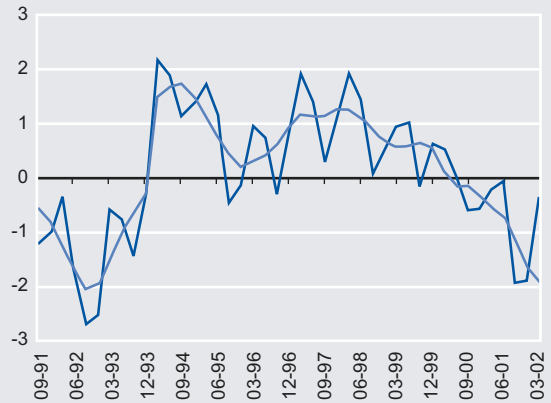
Activitat econòmica (saldos)
Sèrie original i suavitzada

Expectatives pel 2n trimestre de 2002

Expectatives pel 2n trimestre de 2002 (saldos)
Sèrie original i suavitzada

Nova enquesta de població activa: fotografia millorada

L'Enquesta de Població Activa (EPA) que realitza l'INE experimentarà canvis importants amb la publicació de les dades corresponents al primer trimestre de l'any 2002. Uns canvis que venen generats per tres necessitats. En primer lloc, adoptar les noves projeccions de població del Cens de 1991, que corregeixen la infraestimació en l'evolució de la població immigrada. El nombre d'immigrants arribats l'any 2000 al conjunt d'Espanya multiplica per 10 les previsions incloses en les projeccions prèvies de població, el que ha obligat també a refer les previsions a futur sobre l'evolució d'aquest flux. En segon lloc, el desplaçament de la població interna cap a nous barris ha obligat a una actualització de la distribució territorial per a solucionar el problema d'infraponderació de la població dels grups entre 25 i 44 anys, precisament aquells on la taxa d'ocupació és més elevada i que són més difícils d'enquestar. Aquest factor es corregeix mitjançant una reponderació de la mostra de l'enquesta, que té en compte la informació proporcionada pel Padró Continu. I en tercer lloc, harmonitzar les estadístiques publicades a la Unió Europea, el que implica un canvi en la definició d'aturat (persona de 16 o més anys que es troba disponible per a treballar i busca feina activament), ja que es fa més estricte l'especificació dels mètodes actius de recerca de feina. Així, es deixen de considerar com a aturats els qui preparen oposicions, i les persones que només busquen feina mitjançant les oficines d'ocupació pública han d'haver visitat l'oficina en les últimes quatre setmanes (abans, dotze) i amb l'objectiu de fer una entrevista laboral.

L'Instituto Nacional de Estadística (INE) ha publicat recentment la sèrie trimestral des de 1986 de quins són els resultats que es deriven dels dos primers canvis (tant a nivell nacional com per Comunitats Autònomes), i per a l'any 2001, l'impacte que comporta també la tercera modificació.

El canvi de les projeccions de població implica, per al quart trimestre de 2001, que el nombre de persones de més de 16 anys augmenta en 825.400 per al conjunt d'Espanya, fins a 33,8 milions, i en 159.300 en el cas de Catalunya (fins a 5,27 milions). Això implica que el pes de la població potencialment activa de Catalunya respecte d'Espanya pràcticament es manté (passa del 15,5 al 15,6%).

En el nombre d'ocupats el canvi és molt més diferenciat. Com a resultat de la reponderació mostral, a Catalunya augmenta en un 9,6%, mentre que al conjunt d'Espanya aquest efecte genera un augment del 5,8%, el que fa que, afegint els canvis en la població, Catalunya augmenti la seva xifra d'ocupats en un 12,7%, mentre que el conjunt d'Espanya només ho faci en un 8,4%. Així, el pes de Catalunya en el total de l'ocupació espanyola augmenta en 6 dècimes, del 16,5% al 17,1%, arrossegant al nombre d'actius. A més a més, el canvi implica que la capacitat de creació de llocs de treball de Catalunya entre 1994 i 1998 fou superior a la del conjunt d'Espanya, contràriament al que mostraven les xifres publicades, amb una pràctica igualtat.

Enquesta de població activa. Quart trimestre de 2001.
(milers de persones)

	Dada publicada	Canvis				Total	%	Dades revisades
		Nova projecció de població	Repond. mostral	Nova def. d'atur				
Espanya								
Pob. < 16 anys	32.974,5	825,4	0,0	0,0	825,4	2,5%	33.799,9	
Actius	17.080,3	442,5	953,0	-463,0	932,5	5,5%	18.012,8	
Taxa d'activitat (%)	51,8	0,0	2,8	-1,4		1,5	53,3	
Ocupats	14.866,9	397,2	856,9	0,0	1.254,1	8,4%	16.121,0	
Aturats	2.213,4	45,3	96,1	-463,0	-321,6	-14,5%	1.891,8	
Taxa d'atur (%)	13,0	-0,1	-0,1	-2,2		-2,5	10,5	
Espanya								
Pob. < 16 anys	5.110,6	159,3	0,0	0,0	159,3	3,1%	5.269,9	
Actius	2.693,6	84,5	256,3	-10,0	330,8	12,3%	3.024,4	
Taxa d'activitat (%)	52,7	0,0	4,9	-0,2		4,7	57,4	
Ocupats	2.449,7	77,0	235,0	0,0	312,0	12,7%	2.761,7	
Aturats	243,8	7,6	21,2	-10,0	18,8	7,7%	262,6	
Taxa d'atur (%)	9,1	0,0	-0,1	-0,3		-0,4	8,7	

Font: INE, estimacions provisionals.

Més activitat, atur similar

El nou càlcul dels aturats es veu afectat pels tres canvis que s'incorporen a l'Enquesta sobre Població Activa, a diferència del que passa amb les altres variables. La població més gran de 16 anys només es veu afectada pels canvis en les projeccions de població, i s'incrementa a totes les Comunitats Autònomes, excepte a Castella i Lleó on es redueix en 700 persones. L'ocupació es veu afectada tant per les projeccions de població com per la reponderació mostral, i ambdues variables tenen impacte positiu a totes les Comunitats Autònomes, excepte altrà vegada el cas de Castella i Lleó, on la projecció de població implica una disminució de 300 ocupats. L'impacte positiu de la reponderació mostral és, però, molt superior al del canvi de població.

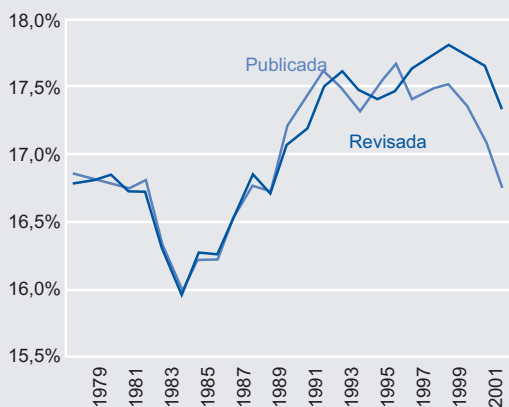
En els cas dels aturats, incideixen les tres variables. El canvi en les projeccions de població té un impacte positiu a totes les CC.AA. excepte a Castella i Lleó, on es redueix en 100 persones. La reponderació mostral augmenta el nombre d'aturats a totes les Comunitats excepte a Madrid (es redueix en 3.900) i a Ceuta i Melilla (200 i 400, respectivament). I el canvi en la definició d'aturat serveix per a reduir el nombre d'aturats a totes les Comunitats Autònomes. No obstant, l'impacte d'aquesta última variable és determinant per al càlcul final dels aturats segons l'EPA. Així, mentre a 15 Comunitats Autònomes l'efecte del canvi de definició disminueix el nombre d'aturats, compensant els efectes positius de les altres dues modificacions, a Balears el nombre d'aturats final augmenta en 400 persones, i a Catalunya, en 18.800.

El canvi d'enquesta reflexa a Catalunya un augment de la població activa molt superior al que es produeix en la població potencialment activa, que dona com a resultat un augment de la taxa d'activitat de 4,7 punts percentuals, fins al 57,4%, augmentant el diferencial amb Espanya des dels 0,9 punts publicats fins a 4,4 punts, però reduint el diferencial en la taxa d'atur des dels 3,9 punts (9,1% a Catalunya enfront de 13,0% a Espanya) fins a pràcticament la meitat (8,7% i 10,5%, respectivament). La contrapartida es troba en el nombre d'inactius. A Catalunya es redueix en 171.500 persones, sempre en referència al quart trimestre de 2001, més que compensant l'augment d'inactius que es produeix a la resta d'Espanya, ja que en el conjunt de l'Estat només es redueixen el inactius en 107.100 persones.

Es reforcen les necessitats d'immigració

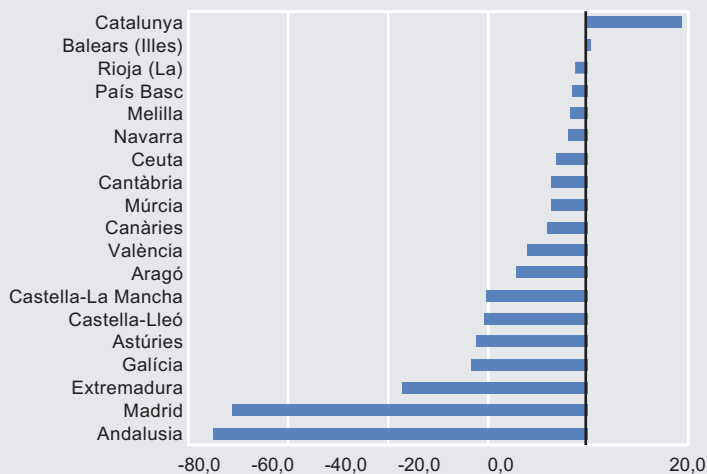
La nova Enquesta de Població Activa permet obtenir una fotografia més fiable de la situació del mercat laboral, i en resulta una taxa d'activitat més elevada, una taxa d'atur més baixa i una creació de llocs de treball superior en els últims anys. La nova imatge, per tant, planteja la necessitat de reforçar les polítiques migratòries a Catalunya, ja que la restricció d'oferta del mercat laboral local s'aguditzatza.

Ocupació: Catalunya / Espanya (%)

Font: INE.

Variació en el número d'aturats: dades publicades vs. Dades revisades (milers de persones)

Font: INE.

L'accessibilitat a l'habitatge a Catalunya

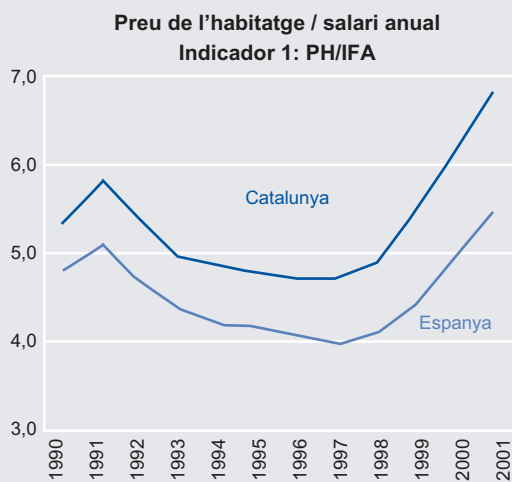
La capacitat de les famílies per a accedir a l'habitatge depèn de diferents factors, entre els que destaquen: el nivell de preus dels béns immobles, la riquesa o l'estalvi previ de què disposi la família, els ingressos mensuals i les condicions de finançament existents al mercat.

Aquesta capacitat pot ésser analitzada des de diferents perspectives, i pot mesurar-se amb diferents indicadors que enriqueixen l'anàlisi de la demanda. A tal efecte, el Servicio de Estudios BBVA elabora tres indicadors que ofereixen informació sobre la relació existent entre els principals factors que determinen l'esforç econòmic familiar quan s'accedeix a un habitatge en règim de propietat.

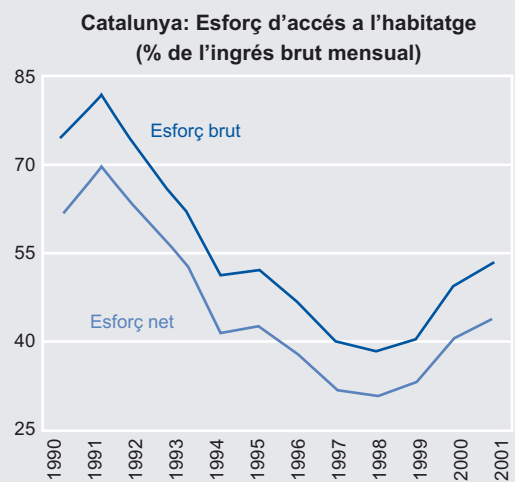
El primer indicador es construeix partint de la relació entre el preu d'un habitatge mig i els ingressos familiars anuals (indicador 1: Preu habitatge/Ingressos familiars anuals). Aquest indicador recull el número d'anys de treball necessaris per a poder comprar un habitatge sense necessitat de finançament extern, el que permet establir una comparació directa entre la situació dels preus de l'habitatge i el nivell de vida d'una regió o país. Un valor menor d'aquest indicador reflexa un accés més fàcil a l'habitatge.

Tant a Catalunya com a Espanya, el quocient entre els preus de l'habitatge i els ingressos familiars fou decreixent des de 1991 fins a 1997, com a conseqüència d'uns increments salarials que foren, de mitjana, superiors als creixements dels preus de l'habitatge (gràfic 1). Tanmateix, a partir de 1998 la revalorització de l'habitatge comporta un canvi de tendència en aquest indicador, que passa a evolucionar de forma creixent i a superar àmpliament els màxims assolits en l'anterior cicle immobiliari. L'augment de valor d'aquest índex assenyalava que s'ha produït una pèrdua significativa de la capacitat adquisitiva de les famílies pel que respecta al mercat residencial. En el quart trimestre de 2001, una família catalana amb una única font d'ingressos salarials necessitava estalviar una quantitat equivalent als ingressos bruts de set anys per a poder adquirir un habitatge al comptat. Quatre anys abans, calia un estalvi inferior a cinc anys d'ingressos bruts.

Normalment, i considerant la diferència entre el preu de l'habitatge i els ingressos anuals, les famílies financen una part important del preu d'adquisició de l'habitatge. En aquests casos, l'import del crèdit que es sol·licita, els tipus d'interès i el termini d'amortització del crèdit determinen la capacitat financera per a l'adquisició de l'habitatge. Així doncs, amb aquests factors s'ha procedit a la construcció d'un segon indicador d'accessibilitat, que reflexa l'esforç econòmic que suposa el pagament de les quotes derivades del crèdit hipotecari necessari per a l'adquisició de l'habitatge.

Font: BBVA.

Font: BBVA.

Aquest segon indicador permet mesurar la incidència de les condicions de finançament i dels preus de l'habitatge en les economies familiars. Donat que també es poden tenir en consideració les deduccions fiscals per compra d'habitatge en l'elaboració d'aquest segon indicador, es pot observar també quin és l'impacte dels ajuts públics sobre l'esforç per a accedir a un habitatge de propietat. D'aquesta forma, s'obté l'esforç net. En conjunt, per tant, aquest indicador relaciona l'entorn econòmic del mercat de l'habitatge i els ingressos familiars. Un valor més alt d'aquest indicador indica que la part d'ingressos mensuals destinada a les quotes hipotecàries és superior, i per tant, implica un esforç més elevat de les famílies per a accedir a un habitatge (gràfic 2).

Els indicadors d'esforç, tant brut com net, han mostrat durant la dècada dels anys noranta i en els dos últims anys una evolució més favorable que el quocient entre preu de l'habitatge i salari mig, com a conseqüència de la millora en les condicions de finançament hipotecari en aquests anys. Després d'assolir valors molt elevats a principis dels noranta, aquest indicador mostra que els anys 1998 i 1999, quan els tipus d'interès assoliren mínims històrics, foren els moments més favorables per a l'adquisició de l'habitatge. En els últims anys, en canvi, l'augment dels preus immobiliaris per sobre dels salaris i la recuperació dels tipus d'interès han provocat un augment d'aquest indicador en més de 3 punts, fins a situar-se pràcticament en el 54% del salari mig en el cas de Catalunya.

El tercer indicador d'accessibilitat recull la capacitat d'endeutament d'una família d'acord amb les condicions del mercat, reflectint quin hauria d'ésser el preu de l'habitatge perquè fos adquirible per una família que disposés d'uns ingressos iguals al salari mig amb un esforç financer equivalent a una tercera part dels ingressos bruts anuals. D'aquesta manera, es pot conèixer quin és l'impacte de les variacions de tipus d'interès en la capacitat de compra de les famílies. Lògicament, un valor més alt d'aquest indicador mostra una capacitat de finançament superior per a la compra d'un habitatge.

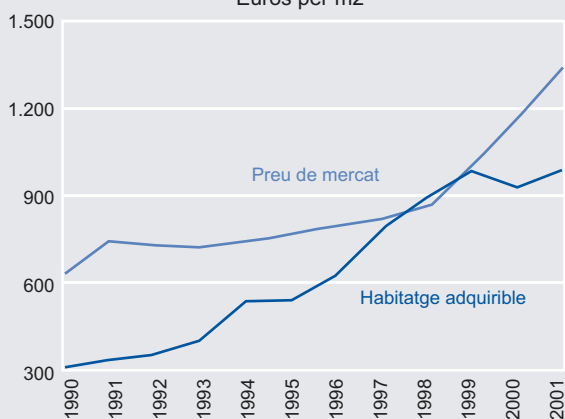
Com s'observa al gràfic 3, la capacitat d'endeutament de les famílies catalanes mesurada d'acord amb l'habitatge adquirible s'ha mantingut relativament constant en els últims dos anys, per l'estabilitat de les condicions de finançament. En canvi, l'augment dels terminis d'amortització dels crèdits, que només en una dècada passaren de deu a vint anys, i el descens dels tipus d'interès hipotecaris, des del 16% del principi de la dècada dels noranta fins a l'entorn actual del 5%, han permès multiplicar la capacitat d'endeutament de les famílies en els últims deu anys. L'any 1990, la capacitat d'endeutament familiar permetia adquirir un habitatge valorat en

31.500 euros sense superar un esforç equivalent a un terç dels ingressos bruts anuals, mentre que l'any 2001 el mateix esforç econòmic permetia que una família mitjana adquirís un habitatge valorat en 100.000 euros, amb un crèdit hipotecari a 20 anys finançat a un tipus d'interès del 5,5%. Una situació que ha millorat temporalment en els últims trimestres de 2001, com a conseqüència de la important reducció dels tipus d'interès.

Però l'augment de la diferència entre l'habitatge adquirible i el preu de mercat mostra un empitjorament de les condicions d'accés a l'habitatge a Catalunya en els últims quatre anys, que tindrà efecte en el comportament de la demanda residencial.

Durant l'any 2001, els tres indicadors observats han empitjorat a mesura que ha avançat l'any.

Catalunya: Habitatge Adquirible i preu de mercat
Euros per m²

Font: Ministeri de Foment i BBVA.

L'augment de preus de l'habitatge per sobre del ritme dels salaris fa que calguin més mesos de treball per a cobrir l'increment de preus.

Així, els augments de preus portaran les famílies a demandar habitatges de superfície més reduïda o localitzats a municipis amb preus més baixos, amb l'objectiu de mantenir constant el preu unitari de l'habitatge. L'augment dels tipus d'interès, que implica pagaments més elevats, comportarà que la demanda de crèdits hipotecaris es desplaci cap a terminis més llargs, per tal que les quotes mensuals no augmentin de la mateixa manera. I augmentarà la demanda d'habitatge social, amb preus més reduïts. Aquesta situació portarà, a mig termini, a una disminució de la demanda d'habitatge, que relaxarà les tensions de preus actuals existents.

Catalunya Accessibilitat a l'habitatge					
	Preu Habitatge/ Salari brut (nº vegades)	Esforç financer		Habitatge Mercat €/m ²	Habitatge Adquirible €/m ²
		Brut (%)	Net (%)		
1990	5,3	74,6	61,7	637,6	314,5
1991	5,8	81,9	69,9	755,8	340,9
1992	5,4	72,1	61,6	741,1	364,0
1993	4,9	63,3	54,5	734,6	416,8
1994	4,9	51,4	42,2	754,0	541,8
1995	4,8	52,2	42,9	778,3	546,3
1996	4,7	47,1	37,8	801,1	638,5
1997	4,7	40,2	31,9	824,2	793,8
1998	4,9	38,4	31,3	881,2	903,3
1999	5,5	40,6	33,2	1.012,2	992,3
2000	6,1	49,1	40,5	1.169,8	931,9
2001	6,8	53,6	44,0	1.352,4	998,4

Font: Ministerio de Fomento i BBVA.

EL FEDER a Catalunya 2000-2006: Últim capítol?

ORIOL ROCA I SAGALÉS

Introducció

La dotació d'infraestructures que tingui una determinada àrea o regió ha ocupat en els darrers anys un lloc destacat en la discussió sobre quines mesures de política econòmica poden impulsar un major desenvolupament econòmic regional, a la vegada que la Unió Europea (UE) ha anat adquirint un major protagonisme reflectit en un poder de decisió i financer creixent respecte a la construcció de noves infraestructures. En un període en que s'ha anat produint una cada vegada major integració econòmica entre els estats membres a través de l'existència del Mercat Únic i de la formació de la Unió Econòmica i Monetària, s'ha anat imposant la visió sostinguda per la Comissió des de fa ja alguns anys, respecte a que la falta de infraestructures pot frenar el desenvolupament de les regions més pobres (veure Acta Única Europea 1986, Tractat de Maastricht 1992, Tractat d'Amsterdam 1997), provocant un augment dels desequilibris territorials, impeding així que es produeixi un procés de convergència econòmica entre els diferents territoris de la UE.

Com a resultat d'aquesta preocupació, la inversió en infraestructures recolzada pels fons estructurals comunitaris (Feder, Fse i Feoga-Orientació) es convertí, a partir de 1988, en el principal instrument de la política econòmica per a contribuir a que es produís una convergència real entre les diferents regions de la UE. Els ajuts estructurals de la UE han anat guanyant importància des d'aleshores, de manera que de representar un 18% del pressupost comunitari l'any 1988, durant la darrera dècada aquest percentatge s'ha anat incrementant fins arribar quasi bé al 38 % del pressupost de la UE l'any 1999. En aquest sentit, cal destacar que la creació l'any 1993 del Fons de Cohesió, amb l'objectiu de finançar projectes clau en els sectors del medi ambient i de les infraestructures de transport en aquells països amb un PNB per càpita inferior al 90% de la mitja comunitària (Espanya, Portugal, Grècia i Irlanda), va significar un pas important per al reforçament i la consolidació de la política de cohesió econòmica i social de la UE.

Tot i que la reforma de les polítiques estructurals - portada a terme l'any 1999 seguint les indicacions que la Comissió va anunciar en l'anomenada 'Agenda 2000' - proposa mantenir el pes d'aquestes polítiques en la despesa total, es preveu reservar una part d'aquests recursos per a destinar-los a finançar ajuts estructurals en els futurs estats membres, de manera que, donat que no es preveu un augment del pressupost total, cal esperar que les regions menys desenvolupades de la UE, actuals beneficiàries dels fons estructurals, vagin rebent progressivament menys recursos durant el període 2000-2006.

En el primer apartat de l'article es descriu breument com Catalunya s'ha vist afectada durant el període 1989-1999 pels diferents ajuts estructurals de la UE. En el segon apartat es tracta el tema referent a l'impacte econòmic dels fons estructurals, comentant els resultats posats de relleu per diferents estudis aplicats al cas de l'economia espanyola i també catalana. A continuació, s'analitzen els canvis que el nou escenari financer aprovat pel període 2000-2006 ha provocat sobre la política de cohesió econòmica i social, i en concret com aquests poden afectar a Catalunya (apartat 3), i es posa una especial atenció als aspectes més relacionats amb el procés d'ampliació cap a l'est d'Europa (apartat 4). Finalment el darrer apartat recull les conclusions del treball.

Els Fons Estructurals a Catalunya

Amb una renda per sobre del 75% de la mitja comunitària Catalunya no ha estat afectada per l'objectiu 1 de la política regional europea, que és l'instrument financer més important de la UE per a fomentar el desenvolupament de les regions més pobres. El fet, però, de tenir una renda inferior a la mitja comunitària, sí que ha fet que durant el període 1989-1999 Catalunya hagi rebut recursos de la UE a través dels fons estructurals (d'ara en endavant FE) destinats a subministrar ajuda per a la reestructuració i la diversificació de les zones afectades pel declivi industrial (objectiu 2) i per al desenvolupament de les zones rurals afectades per problemes d'ajust estructural (objectiu 5b).

La Representació a Espanya de la Comissió Europea, en la tercera edició de l'obra 'Les Comunitats Autònomes espanyoles en la Unió Europea' publicada l'any 1999, dedica un capítol a Catalunya en el que apareix una quantificació dels FE que s'han invertit a Catalunya a través d'aquest dos objectius, mostrant el creixent pes financer dels mateixos des de 1989, arribant a un màxim en el període 1997-1999. Pel que fa al Fons de cohesió, a diferència dels recursos que la UE inverteix en les regions afectades pels diferents objectius dels FE, aquest finança intervencions en tot el territori dels estats beneficiaris

* Departament d'Economia Aplicada, Universitat Autònoma de Barcelona.

sense cap mena de discriminació territorial. Això ha fet que Catalunya hagi aconseguit una participació important en aquests fons (el 14,2% del total de subvencions atorgades a Espanya en el període 1993-97), clarament superior a l'enregistrada en el cas dels altres FE.

Maluquer (1999) estima que, considerant tots els ajuts estructurals, a Catalunya el finançament europeu ha significat un volum de recursos anuals d'entre un 5% i un 10% de la inversió pública, quantitat que tot i representar un volum de recursos important és clarament inferior al que reben les regions elegibles per l'objectiu 1.

Tanmateix les previsions realitzades per al proper període pressupostari 2000-2006 (veure Taula 1), posen de relleu una clara i important reducció per a Catalunya de l'arribada de FE i, tenint en compte la propera ampliació de la UE les perspectives apunten en el sentit que, al igual que moltes regions europees amb un nivell de desenvolupament proper a la mitjana, podria deixar de ser una regió beneficiària dels FE. Les diferents característiques dels fons de cohesió, i sobretot el fet que el seu repartiment respongui més a aspectes polítics, fan més difícil fer hipòtesis sobre quina pot ser l'evolució per a Catalunya durant el període 2000-2006, tot i que el fet que no pateixin una reducció tan severa com els FE, podria apuntar en la direcció de que es podrien veure reduïts però possiblement no de manera tan significativa com els FE. La informació de la que disposem actualment no permet aventurar-se a diagnosticar quina pot ser l'evolució per a Catalunya dels fons de cohesió més enllà del 2006.

Impacte Econòmic dels Fons Estructurals

El tema de la relació existent entre inversió en infraestructures i dotació de capital públic amb el PIB i el seu nivell de creixement, ha estat objecte d'un intens debat en el món acadèmic¹, i sembla que hi ha un acord bastant unànime en el sentit que les infraestructures són vistes com una condició necessària per al desenvolupament econòmic i que la seva insuficiència pot originar importants obstacles per al normal funcionament del sistema econòmic, elevant els costos de producció o empitjorant la qualitat dels serveis prestats amb conseqüències negatives sobre la competitivitat de l'economia, de manera que s'afecti negativament a la taxa de creixement a mig i llarg termini de l'economia i finalment es tradueixi en un empitjorament del nivell de vida.

En essència, els efectes econòmics provocats per la inversió en infraestructures o en aquest cas per les ajudes estructurals de la UE, es poden dividir, per un costat en els derivats de la construcció de les pròpies infraestructures i que es produiran en el curt termini, i per altre costat, en els que es produiran una vegada les infraestructures estiguin en funcionament, és a dir en un termini de temps més llarg. Els primers són els anomenats efectes demanda o keynesians, mentre que els segons serien els efectes oferta i es produirien com a conseqüència de la reducció en els costos de producció, que donaria lloc a un augment de la competitivitat i a un estímul per a l'increment a llarg termini del producte i l'ocupació.

Per estimar la repercussió de les transferències de la UE en les magnituds claus del creixement es poden utilitzar diferents models macroeconòmics. En concret, en el 'Sexto informe periódico sobre la situación y la evolución socioeconómicas de las regiones de la Unión Europea' publicat per la Comissió (1999), apareixen els resultats obtinguts a partir de varis estudis, tots ells realitzats amb dades a nivell d'Estat membre. Cadascun d'aquests models es centra en un enfocament metodològic diferent, però tots coincideixen en senyalar que els FE lligats a l'objectiu 1 han provocat un impuls positiu en la taxa de creixement econòmic de les àrees receptores, contribuint de manera significativa a reduir la distància que separa a aquestes àrees, és a dir Espanya, Portugal, Grècia i Irlanda, de la mitja de la UE. Les evidències aportades per aquests estudis indiquen que una tercera part de la recuperació econòmica i de la reducció que ha experimentat durant el període 1989-1999 la distància que separa a aquests països de la resta de la UE és possiblement provocada pels FE. A més a més, en aquests estudis s'estima que els ajuts estructurals han elevat en 0,5 punts percentuals o més el creixement de les regions objectiu 1, i que han tingut un efecte acumulatiu en termes d'augment del PIB de casi el 10 % (pel cas de Grècia, Irlanda i Portugal) i de més del 4% pel cas d'Espanya, que a diferència dels països citats té una part important del seu territori que no està coberta per l'objectiu 1. En aquest sentit, cal recordar que aquests resultats no aporten cap evidència empírica relativa al que succeeix en les diferents regions d'un mateix país, i per altra banda tampoc ens porta informació sobre els efectes provocats en les regions afectades pels altres objectius territorials dels FE (el 2 i el 5b), com seria el cas de Catalunya.

En els darrers anys s'han realitzat d'altres estudis aplicats a l'economia espanyola o a determinades àrees d'aquesta que tracten d'avaluar l'impacte econòmic d'actuacions i/o programes de despesa lligats a les accions estructurals de la UE. Així, d'una banda hi ha treballs que a partir de l'aplicació de la metodologia input-output estimen els

¹ Draper i Herce (1994) fan un anàlisi molt detallat de la literatura existent sobre els efectes de les infraestructures, i Caramés i Lago (1999) realitzen un bon resum dels treballs empírics amb dades de les regions espanyoles.

efectes de demanda (keynesians) produïts durant la fase de realització dels projectes en el conjunt de l'economia espanyola (MEH 1994, Herce 1995, i Roca 1997), o bé en l'economia catalana (Soy i altres 1993, Kyriacou i Roca 1998, Generalitat de Catalunya i UPF, 1998). Per altra banda, trobem també treballs que tracten d'estimar el conjunt d'efectes macroeconòmics (de demanda i d'oferta) per al conjunt de l'economia espanyola (Herce i Sosvilla 1996 i 1998, i Ciscar 1997). En general, tots aquests treballs que realitzen anàlisis d'impacte econòmic subministren resultats en termes de nou valor afegit o PIB creat i creació d'ocupació.

En resum, els resultats obtinguts per aquests treballs senyalen novament un impacte positiu i més que significatiu estimat en un increment del PIB anual d'entre 2 i 5 punts, depenent del període, pel cas del conjunt de l'economia espanyola, posant de relleu que en línies generals durant l'etapa en que s'han finançat el gruix de les accions estructurals s'hauria aconseguit reduir les diferències respecte al PIB per habitant de la UE. Pel que fa als estudis referents a Catalunya, aquests es centren únicament en l'estimació dels efectes demanda i mostren un impacte econòmic clarament inferior al estimat pel cas de les regions 1. En concret, i tenint en compte també els resultats obtinguts per la pròpia Comissió², els diferents treballs estimen que els FE arribats a Catalunya haurien suposat la creació d'entre 10 i 20 mils nous llocs de treball anuals i un augment del VAB que, depenent del període al que es faci referència, variaria entre el 0,35-0,70% anual.

Característiques del període 2000-2006

La Comissió de la UE, per tal de fer front als nous reptes lligats al procés d'integració econòmica en el si de la UE, al fenomen de la globalització més generalitzada i sobretot a la propera ampliació cap a l'est d'Europa, ha tractat d'adaptar la política de cohesió econòmica i social reformant una vegada més (ja ho havia fet al 1988 i 1994) el funcionament dels fons estructurals.

La reforma de les polítiques estructurals, plasmada a través dels nous reglaments que han de regir el funcionament dels FE en el període 2000-2006³, estableix un conjunt de mesures d'entre les quals pren una especial

rellevància la reducció de les zones objectiu a tres tipus: l'objectiu 1 que en essència seria el mateix que abans de la reforma, un nou objectiu 2 que recolliria en un sol objectiu la problemàtica de les regions industrials i de les àrees rurals en crisi (antics objectiu 2 i 5b) i també les zones urbanes i pesqueres, i l'objectiu 3 que concentraria els antics objectius 3 i 4 de caràcter no territorial.

La gran quantitat de recursos que la UE ha destinat durant els darrers anys a la construcció d'infraestructures de transport sobretot en les regions menys desenvolupades afectades per l'objectiu 1, ha portat a una convergència cap a la mitjana europea pel que fa a la dotació de capital públic, provocant així que les mancances en infraestructures deixin de ser, en alguns casos, una limitació clau per a la competitivitat de les regions més pobres. És per aquesta raó que la reforma dels FE obliga a una major concentració de les actuacions per centrar-se realment en promoure el desenvolupament de les regions que pateixen veritables problemes estructurals. Aquesta concentració s'ha traduït en una reducció molt significativa del grau de cobertura de l'objectiu 1 que ha passat d'afectar al 25% de la població (període 1994-1999) a només el 20% durant la propera etapa 2000-2006. La reducció pel que fa a l'objectiu 2 ha estat encara més important donat que s'ha passat a un percentatge de cobertura màxim del 18% de la població, mentre que la suma dels anteriors objectius 2 i 5b era del 25%. Al mateix temps, però, s'han establert mecanismes que permetin el manteniment d'un determinat suport financer de manera transitòria per aquelles regions que deixen de ser elegibles.

Catalunya, que tot i no ser elegible per l'objectiu 1 durant el període 1989-1999 rebia ajuts estructurals per tenir una part important del territori que formava part de l'objectiu 2 i també pel 5b, ha estat clarament afectada per aquesta reforma i ha vist reduïda tant la població afectada pel nou objectiu 2 com els ajuts estructurals assignats pel període 2000-2006. En concret, durant els propers set anys es produirà una disminució de pràcticament el 30% pel que fa als FE rebuts anualment per Catalunya si es compara amb els recursos rebuts durant el període 1997-1999⁴.

Els Efectes de l'Ampliació de la UE

En els propers anys es produirà una nova ampliació de la UE cap a l'est d'Europa que suposarà canvis en el conjunt de

² Veure el capítol "Catalunya a la Unió Europea" del document "Les Comunitats Autònomes espanyoles en la Unió Europea" publicat per la Representació a Espanya de la Comissió Europea (1999).

³ Veure Reglaments (CE) núm. 1260/1999, 1262/1999 i 1263/1999 de 21 de juny. També es pot trobar una anàlisi molt exhaustiva dels nous reglaments dels FE i del Fons de Cohesió pel període 2000-2006 a Fernández (1999).

⁴ En l'article "L'objectiu 2 dels fons estructurals europeus a Catalunya en el període 2000-2006" aparegut en el número 67 de la revista Nota d'Economia s'explica detalladament de quina manera la reforma de 1999 ha afectat a les àrees elegibles i quines implicacions tindrà això des d'un punt de vista financer.

sectors productius i també en el mercat de treball de tots els països implicats i, a més a més, donat el considerablement menor nivell de desenvolupament econòmic de la majoria dels estats candidats, tindrà importants conseqüències per a la política de cohesió econòmica i social de la UE.

En aquest sentit, l'acord assolit en la cimera de Berlín de març de 1999 pels estats membres de la UE sobre les perspectives financeres per al període 2000-2006, suposa d'una banda una clara estabilització de la despesa comunitària i al mateix temps una forta reducció dels recursos destinats a la política estructural dins de la UE, els quals passarien de representar el 38% del pressupost en l'exercici 1999 a tan sols un 27% al 2006 (veure Taula 1). Però, per altra banda, també s'arriba a un acord per crear els ajuts a la preadhesió (IEPA) destinats a sufragar diferents tipus de despeses en els futurs estats membres que els permetin afrontar el llarg procés d'adhesió a la UE amb garanties. A més a més, a aquests s'hi afegirien, a partir de l'any 2002 i de forma creixent, recursos addicionals que la UE destinaria a finançar despeses lligades a la pròpia ampliació. En total, els recursos destinats als països de l'ampliació es preveu que arribin a ser de l'ordre del 18% del pressupost de la UE l'any 2006, i van destinats en la seva major part a finançar accions estructurals.

A més a més, es pren l'acord que els països que entren a la UE abans del 2006 s'incorporaran totalment a la polí-

tica de cohesió econòmica i social, però amb la particularitat que les seves ajudes seran finançades mitjançant el total disponible per a l'adhesió i/o ampliació relatiu a les ajudes estructurals. Per tant, encara que d'algun dels països candidats arribi a integrar-se a la UE abans del 2006, això no portarà en cap cas a una reducció dels recursos estructurals disponibles per als actuals Estats membres, és a dir el possible impacte sobre el conjunt de les despeses i en concret sobre els FE estaria totalment acotat, com a mínim fins l'any 2006.

Centrant l'anàlisi en com el procés d'ampliació pot afectar en el mig i llarg termini als ajuts estructurals de la UE, ens trobem en que el principal problema que afronten els actuals Estats membres de la UE no és tant la quantitat d'ajudes que poden absorbir els nous socis, sinó el perill que moltes de les seves regions quedin excloses dels drets a rebre-les per superar el límit del 75% de la renda mitja comunitària. Cal recordar que una de les conseqüències de l'ampliació de la UE serà l'anomenat 'efecte estadístic pervers' pel qual es reduirà molt significativament la mitjana comunitària del PIB per càpita (en aproximadament un 16% amb l'entrada dels 11 països candidats segons Eurostat), de manera que la majoria de regions que en l'actualitat són objectiu 1 deixaran de ser-ho ja que superaran el 75% de la renda mitjana, encara que no per això haurà millorat objectivament la seva situació econòmica.

Quadre 1
Perspectives financeres 2000-2006
Milers de milions d'euros. Preus constants 1999.

Crèdits per a compromisos									Total
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2000-2006
1. PAC	45,19	40,92	42,8	43,9	43,77	42,76	41,93	41,66	297,74
2. Accions Estructurals	39,02	32,04	31,46	30,86	30,28	29,6	29,6	29,17	213,01
Fons Estructurals	25,91	29,43	28,84	28,25	27,67	27,08	27,08	26,66	195,01
Fons Cohesió	3,12	2,61	2,61	2,61	2,61	2,52	2,52	2,52	18,00
3. Pol. internes	6,39	5,9	5,95	6	6,05	6,1	6,15	6,2	42,35
4. Acció exterior	6,87	4,55	4,56	4,57	4,58	4,59	4,6	4,61	32,06
5. Administració	4,72	4,56	4,6	4,7	4,8	4,9	5	5,1	33,66
6. Reserves	1,19	0,9	0,9	0,65	0,4	0,4	0,4	0,4	4,05
7. Ajuts preadhesió		3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	21,84
Agricultura		0,52	0,52	0,52	0,52	0,52	0,52	0,52	3,64
Ajuts Estructurals		1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	7,28
PHARE (candidats)		1,56	1,56	1,56	1,56	1,56	1,56	1,56	10,92
8. Ampliació				6,45	9,03	11,61	14,2	16,78	58,07
Agricultura				1,6	2,03	2,45	2,93	3,4	12,41
Ajuts Estructurals				3,75	5,83	7,92	10	12,08	39,58
Pol. internes				0,73	0,76	0,79	0,82	0,85	3,95
Administració				0,37	0,41	0,45	0,45	0,45	2,13
Total	103,38	91,99	93,38	100,25	102,03	103,07	104,99	107,04	702,78

Font: Informe del Consell Europeu de Berlín.

Per tant, tot i que és evident que els futurs estats membres al ser clarament més pobres hauran de rebre un volum important de recursos dels FE que els ajudin a anar convergint cap al nivell de vida de la UE, al mateix temps caldria prendre les mesures convenients per evitar que siguin precisament les regions menys desenvolupades de la UE les que en surtin directament perjudicades. En aquest sentit, en la cimera de Berlín es va acordar una clàusula molt important pels actuals estats beneficiaris dels ajuts estructurals, i és que cap estat membre podrà rebre recursos procedents dels FE i Fons de Cohesió per un valor superior al 4% del PIB nacional. Si a aquesta norma hi afegim que els ajuts estructurals, a diferència de les ajudes preadhesió, funcionen amb un règim de paritat, és a dir que per cada euro invertit per la UE s'ha d'invertir un euro nacional, el potencial de percebre ajuts estructurals pels futurs membres es redueix enormement, ja que per rebre un volum de recursos de la UE de l'ordre del 4% del PIB l'Estat beneficiari ha d'invertir un altre 4% del PIB nacional. Aquesta limitació es justifica també perquè des de la Comissió es considera imprescindible el tenir en compte les capacitats administratives, pressupostàries i macroeconòmiques d'execució dels crèdits de les administracions públiques dels països candidats potencials receptors dels fons, de manera que s'evitin possibles problemes derivats d'una insuficient capacitat de gestió, i es permeti un bon aprofitament d'un volum tant important de recursos.

Per altra banda, cal destacar que en el Consell Europeu de Helsinki celebrat al desembre de 1999, es decidí un important canvi en l'estratègia a seguir de cara a la incorporació dels diferents països candidats a la UE. Així, s'acordà abandonar el plantejar el procés d'ampliació a través de dues onades, formades la primera pels països que més a prop estaven de reunir els requisits per a l'adhesió (Hongria, Polònia, República Txeca, Estònia, Eslovènia i Xipre) i la segona per la resta de països candidats (Eslovàquia, Lituània, Letònia, Romania i Bulgària). La nova estratègia es basava en un tracte individualitzat per a cadascun dels candidats, de manera que cada país passava a dependre únicament dels seus propis esforços i podria incorporar-se a la UE quan complís una sèrie de requisits econòmics i polítics, els anomenats criteris de Copenhaguen aprovats en la Cimera que tingué lloc en aquesta ciutat el juny de 1993. Això ha fet que, la UE estigui en l'actualitat negociant l'adhesió amb cadascun dels 12 Estats candidats (els anteriorment citats més Malta), i a més a més ha reconegut l'estatus d'Estat candidat a Turquia, país que es considera que podrà iniciar les negociacions d'adhesió tan aviat com compleixi els criteris polítics, que en el seu cas equivaldrien a aspectes lligats sobre-

tot al respecte dels drets humans. Aquest nou estatus amb el que ha estat reconegut Turquia també pot ajudar a solucionar la complicada situació política de Xipre, el país candidat més desenvolupat i que més a prop està d'acomplir els criteris per a la seva futura adhesió però que té una part important del seu territori ocupat per l'exèrcit turc.

La limitació dels recursos a rebre pels estats beneficiaris dels ajuts estructurals no és però una mesura que solucioni tots els problemes que, lligats a la propera ampliació de la UE, puguin anar sorgint en la política de cohesió econòmica i social de la UE. Així, sembla recomanable que es dediquin esforços a estudiar d'altres mesures que impedeixin que, entre d'altres efectes, es produeixi un cert rebuig per part de la població de determinats estats o regions al procés d'ampliació. Aquestes mesures a contemplar podrien anar des de l'establiment d'un programa d'entrades i sortides suaus de les regions a la política regional, fins a modificar el percentatge mínim de renda per a beneficiar-se dels FE, etc. Una altra possible mida a tenir en compte seria la d'incrementar el pressupost de la UE de manera que la dotació pressupostària actual destinada a la política regional per al període 2000-2006, equivalent al 0,45% del PIB dels actuals estats membres, es veiés sensiblement augmentada (fins al 0,50% del PIB de la UE ampliada, per exemple) i així es podrien reduir els perjudicis per a les actuals regions beneficiàries i afrontar al mateix temps les necessitats estructurals dels nous països membres.

Conclusions

En aquest article s'ha repassat de manera concisa el paper que els ajuts estructurals de la UE han tingut per a l'economia catalana, posant de relleu un impacte econòmic significatiu, però que previsiblement es veurà reduït durant el proper període pressupostari 2000-2006. També s'ha assenyalat que en el mig i llarg termini, és a dir quan el procés d'ampliació de la UE ja estigui més avançat, difícilment Catalunya pugui seguir essent una regió beneficiària dels FE. El que és evident és que s'incorporaran una sèrie de països que seran beneficiaris nets i que rebran una part important de les transferències de la UE en forma d'ajuts estructurals. Per tant, el volum de FE disponibles o susceptibles de ser invertits en les actuals regions elegibles per la política de cohesió econòmica i social es veurà reduït de manera significativa. Si, tal com es pot esperar, es prenen mesures per tal de que no siguin precisament les regions més pobres (les objectiu 1) les que en surtin més perjudicades, i a més a més la Comissió no vol destinar més recursos dels que actualment es dediquen a la política de cohesió, no és molt difícil suposar que seran

sobretot la resta de regions elegibles pels FE (les objectiu 2) les que molt possiblement deixaran de rebre els ajuts estructurals. Així, Catalunya, com les altres regions europees amb un nivell de desenvolupament econòmic proper a la mitjana però clarament per sobre quan es produeixi l'ampliació, podria deixar de ser en el mig termini beneficiària de FE.

Per altra banda, tal com apunta Landaburu (1999), actual director general de la Comissió Europea per a l'ampliació i ex-director general dels FE, a mesura que es vagin reduint encara més les diferències pel que fa a la dotació d'infraestructures entre les regions dels actuals països membres, és molt probable que altres aspectes com el

capital humà, que està jugant un paper molt important en el procés de canvi tècnic que estem vivint en les darrers anys, passi a convertir-se en un dels veritables colls d'ampolla que impedeixi o dificulti que es segueixi produint en el si de la UE un procés de convergència entre les economies regionals. Aquest factor apuntaria a la creixent necessitat de donar més rellevància a la formació dels treballadors i a impulsar el creixement de les PIMES en els nous sectors. Així, la inversió en capital físic quedaria més en un segon pla, i només hauria de passar a tenir un cert protagonisme en aquelles àrees en que es donessin veritables i evidents dèficits pel que fa al dotació de capital públic, com seria el cas de la majoria de regions dels futurs estats membres.

Referències

- Caramés, L. i S. Lago (1999): 'Capital público y crecimiento económico en las Comunidades Autónomas', WP Fundación BBV – Economía Pública.
- Císcar, J.C. (1997): 'Evaluación de los efectos macroeconómicos del fondo de cohesión en España', Documento de Trabajo FEDEA 97-09.
- Comissió Europea (1999): 'Sexto informe periódico sobre la situación y la evolución socioeconómicas de las regiones de la Unión Europea', Luxemburg: Office for Official publications of the European Communities.
- Direcció General de Programació Econòmica (2000): 'L'objectiu 2 dels fons estructurals europeus a Catalunya en el període 2000-2006', *Nota d'Economia* 67, pp. 3-9.
- Draper, M. i J. A. Herce (1994): 'Infraestructuras y crecimiento: un panorama', *Revista de Economía Aplicada*, vol. 2, No. 6, Tomo II, pp. 129-168.
- Fernández, P. (1999): 'Los nuevos reglamentos de los fondos estructurales y el fondo de cohesión para el período 2000-2006', *Información Comercial Española* 776, pp. 73-83.
- Generalitat de Catalunya i UPF (1998): 'Avaluació dels programes operatius de Catalunya objectiu 2 (1994-1999)'.
- Herce, J.A. (1995): 'La política regional comunitaria: un intento de sistematización de sus efectos en el caso español', *Papeles de Economía Española* 64, pp. 54-65.
- Herce, J.A. i Sosvilla, S. (1996): 'Efectos macroeconómicos del marco de apoyo comunitario 1994-99: Un análisis basado en el modelo Hermin', *Información Comercial Española* 76, pp. 148-156.
- Herce, J.A. i Sosvilla, S. (1998): 'Efectos macroeconómicos del mercado único europeo', *Economía Industrial* 322, pp. 11-21.
- Kyriacou, A.P. i O. Roca (1998): 'Avaluació ex-post de l'objectiu 2 dels fons estructurals europeus a Catalunya (1989-1993)', *Nota d'Economia* 60, pp. 35-42.
- Landaburu, E. (1999): 'España. La agenda 2000 y la política europea de cohesión económica y social', *Información Comercial Española* 776, pp. 63-72.
- Maluquer, S. (1999): 'El finançament europeu de les infraestructures' a *Dotació, finançament, gestió d'infraestructures de transport i activitat econòmica a Catalunya*, pp. 26-29.
- Ministerio de Economía y Hacienda (1994): 'Plan de desarrollo regional 1994-99, regiones incluidas en el objetivo nº1 de los fondos estructurales europeos', Anexo 1. Evaluación MAC 1989-93.
- Representació a Espanya de la Comissió Europea (1999): 'Les Comunitats Autònomes espanyoles en la Unió Europea', 3ª ed.
- Roca, O. (1997): 'Impacto a corto plazo de los fondos objetivo 2 del feder en España'. *Revista de Estudios Regionales* 48, pp. 113-142.
- Soy A. et al. (1993) 'Avaluació de les intervencions del feder a Catalunya en el marc de l'objectiu 2 dels Fons Estructurals Comunitaris (1989-1993)', Generalitat de Catalunya.

ALTRES PUBLICACIONS DEL **BBVA**

Interessats dirigir-se a:

Servicios Generales Difusión BBVA
Gran Vía, 1 - planta 2
48001 Bilbao
Tfn: 34-94-4876845
Fax: 34-94-4876417

Internet:

<http://www.bbva.es>

Aquest document ha estat preparat pel Servicio de Estudios de Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, S.A. (BBVA) pel seu propi compte i es subministra únicament amb una finalitat informativa. Les opinions, estimacions, prediccions i recomanacions que s'expressen en aquest document es refereixen a la data que apareix com a "data de tancament", i per tant, poden variar com a conseqüència de la fluctuació dels mercats. Les opinions, estimacions, prediccions i recomanacions contingudes en aquest document es basen en informació obtinguda de fonts considerades fiables, però BBVA no ofereix cap garantia, expressa o implícita, respecta a la seva exactitud, integritat o correcció. El present document no constitueix una oferta ni una invitació per la subscripció o compra de valors.